

A BALATONPARTI
FÜRDŐK ÉS ÜDÜLŐHELYEK
LEIRÁSA

ÍRTA

DR. BOLEMAN ISTVÁN.

(IX TÁBLÁVAL ÉS 43 SZÖVEGKÖZTI ÁBRÁVAL.)

(KÜLÖNLENYOMAT „A BALATON TUDOMÁNYOS TANULMÁNYOZÁSÁNAK EREDMÉNYEI“ CZIMŰ MUNKA III. KÖTETÉBŐL.)

BUDAPEST,
HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA
1900.

E l ő s z ó.

A «Balaton» monográfiája külön-külön foglalkozik a «magyar tenger» éghajlati viszonyaival, geológiájával, geografiájával, úgyszintén a Balaton tó vizének analysisével, úgy hogy ezekre csak egyszerűen hivatkozom, s ebben a balneologiai részben csak azzal foglalkozom, a mi a beteget vagy az üdülést keresőt, a kinek erre a célra a Balatont ajánlották, balneologiai tekintetből közelebbről érdekli.

Az egyes fürdőhelyeken a lakások árait nem jegyeztem fel, mert azok ingadozók s nagyon sokfélék és azért, ha csak minden egyes szobának leírását nem adom, a lakások áraiból alig nyer tájékozást az olvasó. Ellenben a gyógy- és zenedíjakat és fürdőárakat, a mennyire módomban volt, mindenütt felemlítettem, mert azok rendesen nem változnak.

Budapest, 1900. április hó 15.

Dr. Boleman István.

I. Bevezetés.

A Balatonnak, mint gyógyító és klimatikus tényezőnek, nincs multja, de van jelenje és még szebb a jövője. A tónak és vidékének szépsége már régen lelkesítette a művészeket és költőket, a tó halgazdagsága, partjainak tűzes bora mindenki előtt ismeretesekek voltak, csak arról nem szólt a krónika, hogy levegője és vize milyen áldásos sok betegség leküzdésére. Ezt, úgy látszik, az ó-korban a rómaiak már ismerték, mert a Balaton partján sok helyen akadnak régi római villáknak romjaira. A középkorban, az újkorban erről nincs sehohsem említés téve. Igaz, hogy Balaton-Füred mindenkor híres fürdőhely volt és Magyarországnak a multban is, jelenleg is egyik legelőkelőbb, legegészségesebb gyógyhelye. Csakhogy hírnevét, látogatottságát nem a Balatonnak, hanem savanyúvizének köszönte és ha e század harminczas éveiben a tihanyi apát, mint B.-Füred tulajdonosa, építtetett is a Balatonba fürdő- és úszóházat, azt inkább az egészséges, mint a beteg vendégek kedvéért tette. Csak e század utolsó harmadában vált mindinkább közkeletűvé és mintegy meggyőződésé, hogy a tiszta, jó levegőnek és a víz fizikai tulajdonságainak is nagy befolyásuk van a beteg emberek egészségének helyreállítására.

Először Siófokon állítottak fel kis fürdőhelyet a Balaton partján, a melyben bizonyos betegségekben bámulatos sikert értek el. Balaton-Füreden is kezdtek nagyobb súlyt helyezni a tavi fürdőkre. Látva a szép eredményeket, a mult évtized végén már több helyt (Almádi, Badacsony stb.) létesítettek fürdőket. Igaz, hogy némi tekintetben a Phylloxera pusztításainak is van ebben érdeme. A kilenczvenes évek elején létesült azután a siófoki nagyszerű fürdőtelep s azóta nem telik év, hogy a balatonparti községek egyikében-másikában ne rendeznének be fürdőtelepet úgy hogy nincs messze az az idő, mikor az egész Balatont a nyaralótelepek koszorúja fogja övezni.

A gyógyulási szép eredmények elvitázhatatlanok. Leginkább oly betegségekből melyeknek alapját kimerülés — akár testi, akár szellemi fáradtság és túlerőltetés következtében — okozza, lábadtak fel a Balaton partján a betegek. Ugyanazon bántalmak ezek, mint a melyekben a tengeri fürdők szoktak jót tenni, ez a hasonlatosság az eredményben okozta, hogy a gyógyulások okának magyarázatánál szintén ezen hasonlatosságot vették fel sokan alapul. A mint a multban még komoly tu-

dósok is a Balatont, melyet «magyar tenger»-nek szeretünk nevezni, régi időkből visszamaradt tengernek tekintettek, úgy az orvosok is a tengervíz és part gyógyító tényezőit keresték a Balatonnál is, azért beszélnek még most is az ár-apály okozta hullámverésről a Balatonban, a tó vizének sótartalmáról, a levegőnek ásványos sók telítéséről és más egyébről, a mi a tengernél található, még pedig mindezekről mint olyan tényezőkről, melyek a gyógyulásokat első sorban eredményezik.

Csak ez az eredmény biztos, annak magyarázatára azonban nem kell és nem is lehet a tengerre utalnunk. Erre főleg a popularis «magyar tenger» elnevezés és a Balaton eredetéről vallott hibás vélemények vezettek. Miért nem kerestek, ha már kellett, inkább hasonlatosságot az alpesi nagy tavak mellett elért gyógyásike-
rekkel? A genfi, a vierwaldstätti, de még a wörthi, millstadti, gmundeni tavak partjain szintén kitűnő gyógyulásokat tapasztaltak és nem keresték azoknak okát másban, mint az ott létező természeti viszonyokban. A Balatonnak tiszta, üde levegője, sok napfénye, hűs vize elegendő tényezők a gyógyulási sikerek megmagyarázására.

Nem háládatos ugyan divatos balvéleményeknek felderítése, de szükséges lépés arra, hogy az igazságot felismerjük s a Balatonnak, mint nagy, országos üdülőhelynek épen nincs hátrányára, ha nem kölcsönvett érvekkel, de a Balatonnak saját természetével bizonyítjuk be bámulatos gyógyító erejét.

Lássuk tehát! Azt állították, hogy a Balaton vize nem közönséges víz, de hígított savanyúvíz, mert SCHUSTER, azután PREYSZ analízise mindazokat az ásványos részeket kimutatta a Balaton vizében, amelyek a balaton-füredi savanyúvízben előfordulnak; sőt szabad szénsav is található benne. Ez mind igaz, csak hogy ha az ásványos részeknek csupán aequivalenteit veszszük, a nélkül, hogy az abszolút mennyiségre tekintettel vagyunk, akkor minden kút vize ásványos forrás, mert hiszen ha valamely kút vizében egészen hiányzik minden ásványos rész vagy szénsav, úgy az élvezhetetlen ital.

ILOSVAY tanárnak legújabb analízisei (lásd e mű I. köt. 6-ik részét) bizonyítják, hogy a Balaton vizének vegyi összetétele a tóban majd mindenütt egyforma és hogy a szilárd alkatrészek általában ezer gramm vízben csak 0.3681 grammal szerepelnek, mellettük a szabad szénsav 0.1398 gramm; oly számadatok ezek, melyeket bármely jó kútvíznek analízisének is még feltalálhatunk. Igaz, hogy több európai tó vizének vegyi vizsgálatával összehasonlítva a Balaton vizét, azt találta ILOSVAY, hogy «legtöbb szilárd maradék a Balaton vizében van s mind a szilárd alkatrészek mennyisége, mind azok minősége alapján jogosultnak mondhatjuk SCHUSTER-nek azt a kijelentését, hogy a Balaton vize hígított ásványos víz»; de ezen kijelentés inkább csak a többi tó vizével szemben jogos, míg összehasonlítás nélkül tekintve, csak nagy fentartással fogadható el.

Ha tehát a Balaton gyógyító hatásának magyarázatánál el kell hagynunk a tengeri fürdők vagy az ásványos vizű fürdők gyógyító erejét, miként magyarázhatjuk meg a kétségtelen szép eredményeket? Eltekintve az általános okoktól, melyek minden fürdőzésnél közreműködnek (úgy mint a helyváltozás, a megszokott mindennapi munkából és gondokból való kibontakozás, megváltoztatott élet- és étrend sat.) leginkább két fő tényező tűnik elő, mint a gyógyulást elősegítő fontos ok. Ezek pedig: először fürdés a hűs vízben, másodszor a tisztább levegő, egyáltalán a jó éghajlati viszonyok és főleg az erősebb napfény. Vizsgáljuk e tényezőket kissé közelebbről.

a) *A fürdés.*

A Balaton vizének hőmérséklete természetesen az évszaknak megfelelő levegőhőfokkal szoros összefüggésben áll, nyáron rendszeren 20—27° C-nak felel meg. Az ilyen hőmérsékletű vizet még a hűvösek közé számítjuk, ennél fogva a Balatonfürdők hatása a hűvös, illetve hideg fürdők hatásának felel meg. Tudjuk, hogy a fürdők, tehát a hideg fürdők is, első sorban a bőrre gyakorolják befolyásukat; a véredények és az idegek a bőrben érzik meg legelőször a hideg víz befolyását, mely általuk azután az egész szervezetre kihat. A bőr véredényei a hűvös víz hatására összehúzódnak és a vérkeringést meglássítják, a bőrbe kevesebb vér jön, azért a bőr színe halovány lesz. Ezen elsőfokú hatásra következik a visszahatás, a véredények kitágulnak, a bőr megpirosodik, a vér nagyobb mennyiségben tódul a belső szervekből a bőrbe, a hol a hideg víz hatása következtében kissé lehül, ilyenformán azután a belső szervekhez hűvösebb vér folyik vissza, egyúttal az által, hogy a bőr véredényei kitágultak s több vért bírnak felvenni, a belső szervek a vértörlődástól is megmenekednek. Az idegekre is nagy hatással van a hideg fürdő, mert erős ideg-ingerként hat és első sorban a mozgató idegekre van befolyással; a mozgató idegek az izmokat első pillanatban összehúzódnásra ingerlik (világos példája ennek az úgynevezett libabőr), majd lankad az izmok összehúzódnása s ennek következtében a mozgás könnyebb lesz.

A hideg fürdő a vér megváltoztatott eloszlása, az idegzet befolyásolása által a központi idegrendszerre is hatással van. Tett vizsgálatok és megfigyelések azt bizonyítják, hogy a hideg fürdő hatása általában ingerlő, jótékonyan-felfrissítő a szervezetre, az izomműködést fokozza, az étvágyat öregbíti és kellemes érzéseket idéz elő; reflex — visszahajlás — útján pedig a belek és a húgyhólyag működésére hat, a tapintás érzékét tompítja, de a melegség felfogását finomítja.

A hideg fürdőnek eme vázolt hatását a balatontavi fürdőkben mind megtaláljuk, nagyobbítja ezt még a fürdőben való mozgás, t. i. az úszás, mely nem engedi meg, hogy a hideg víznek harmadfokú hatása: a vérpangás létrejöhessen; t. i. ha hideg vízben kelleténél tovább marad mozdulatlanul az ember, a reakció — a véredények tágulása — után beáll az idegek, főleg a véredénytágító idegek bénulása minek folytán az erekben a vér mozgása nagyon meglássul, sőt meg is szűnik és beáll a vér pangása, a bőr szederjes-kékes lesz, hőmérséklete leszáll, minek következtében mindenféle betegségek támadhatnak.

Gyakran lehet még a balatontavi fürdők használatánál, legkiváltképpen a déli — somogyi — oldalon a szél által felkorbácsolt víznek hullámhatásait is észlelni. A hullám főleg mint mechanikai erő jön tekintetbe, mely a test felületét éri s ütései által a bőrben az edények tágulását öregbíti; egyúttal pedig az idegekre erős ingert képez. Minthogy azonban a hullámverés csakis a széltől függ, rendszeren nem lehet arra mindig számítani.

b) *Klimatikus viszonyok.*

Dr. POLYÁK LAJOS budapesti egyet. magántanár az 1891. évben Balaton-Füred klimatikus tényezőit hosszabb ideig tartó, szorosabb vizsgálat alá vette s eredményként kimutatta, hogy Balaton-Fürednek levegője pormentesebb, tisztább

mint a városoké, e mellett bebizonyította, hogy klimája is enyhébb, mint az ugyanazon földrajzi fekvéssel bíró egyéb helyeké. Ezen vizsgálatok csak azt bizonyították be, a mi mindenki előtt úgy is természetes és világos volt, mert honnan gyűljön por és szemét a levegőben össze a Balaton felett? Partjain sehol sincs nagyobb város, vagy kiterjedtebb gyár és másnemű iparvállalat. Északról a Bakony végkiágazásai, erdő- s szőlőborította hegyek, délnek a somogyi halmok, vagy legelők szegélyezik a tavat, tehát mindenütt van vegetatio, a mi nem produkálhatja, hanem csak megkötheti a port és szennyet.

Azonban nem csak a levegő tisztasága, de egyáltalán a klíma enyhése is nagy előnyére szolgál a balatonparti helyeknek. Korábban kezdődik a tavasz, tovább tart az ős és a nyár hevét is jótékonyan mérsékli a nagy vízfelület, úgy hogy a kanikula forró idejében is csak a déli órák igazán melegek, míg a reggeli és esti órák mindig kedvezők a szabadban való tartózkodásnak és a déli órák forróságát is enyhíti némiképen a tó felől lengedező szellő. E mű I-ső kötetének IV-ik részében részletesen ismerteti dr. SÁRINGER JÁNOS KANDID az éghajlati viszonyokat és több évtizedre menő meteorológiai feljegyzések alapján bebizonyítja, hogy a Balaton közvetlen környékének éghajlati viszonyait kedvezően befolyásolja a nagy tó vizeit, a mennyiben egyrészt melegítőleg — este — másrészt pedig hűsítőleg — reggel és délben — hat a part hőmérsékletére, mely körülmény az egészség conservationára és visszaállítására csak jótékony hatással lehet.

A kedvező klimatikus viszonyok közül még külön ki kell emelnem a *napfényt*. Leginkább kimerült egyéneknek, anaemiás, görvélyes és tüdőbeteg gyermekeknek van nagy szükségük a napfényre, melynek éltető ereje mellett állapotuk sokkal jobban javul, mint bármely más viszonyok között. A felhőtlen ég pedig a Balaton partján tavasztól ősziig nagyon gyakori és ha gyakran esik is és a zivatarok sem ritkák, csakhamar kiderül s megint lehet a szabadban a nap éltető erejét élvezni.

* * *

Az eddig említett gyógytényezők — a hideg fürdők és a kedvező éghajlati viszonyok — az egész Balaton környékére mérvadók ugyan és ha csak ezekre van szükség, a beteg egyaránt felkeresheti a balatonmelléki fürdő- és üdülőhelyek bármelyikét; de azért nem lehet egyik helyet a másikkal teljesen egyformának tekinteni, mert az egyes helyek fekvésükre nézve különböznek s egyik, másik orvosi javaslatnak jobban vagy kevésbbé jobban felelnek meg. Ez irányban kiváltképpen két főcsoportba oszthatók a balatonparti helységek, ú. m. az északi, illetve északnyugati és a déli és délkeleti fekvésűekre. Az északi — zalai — helyek mindenekfelett a szélről védettek, levegőjük enyhébb, a tó vize csendesebb, de hínárosabb s a tó feneke iszappal, kavicssal, sőt kővel van fedve. A déli — főleg somogyi — partokon, a fürdőtelepek jobban ki vannak téve a szélnek, a tó vize sekélyebb, tehát messzebb kell bemenni, míg mély vízre akadunk, a feneke finom homokkal födött s a szél folytán gyakoribb a hullámverés.

Az üdülőknél és nyaralóvendégeknek közömbös tehát, hogy a Balaton melyik pontján töltik idejüket, inkább a fürdőtelep társadalmi körzete, vagy kulturális berendezése döntő rájuk nézve; betegnél azonban mindig tekintetbe kell venni egyúttal az északi és déli partoknak most említettem különbségeit, ha valamely balatontavi fürdőt ajánlunk neki.

Ha már most a balatonparti tartózkodásnak javalati körét akarjuk meghatározni, azt mondhatjuk általában, hogy mindazokban a betegségi esetekben, melyeknek alapját kimerülés okozta, a balatoni fürdők s a Balaton klímája ajánlhatók. Ezt az általános ajánlatot természetesen individualizálni kell az egyes esetekben, azonképen, hogy ugyan olyan nemű betegségekben szenvedők közül kiket kell az északnyugati és kiket a délkeleti partokra küldeni? Azonkívül a nagyobb s jobban berendezett balatonparti gyógyhelyeknek meg van az egyéni gyógyjavalatuk is, a mennyiben részint fekvésük, részint berendezésük az általános indició körét kibővítik.

Azért czélszerűbbnek találom a gyógyjavalatokról az egyes fürdőhelyek leírásánál megemlékezni s most csak annyit megjegyezni, hogy a Balaton partja egész kiterjedésében első sorban az üdülők, a nyári pihenésre szorulóknak tartózkodási helye, mely sok betegséget is meggyógyít, de még többnek elejét veheti.

A BALATON MELLÉKI FÜRDŐK, NYARALÓ HELYEK ÉS GŐZHAJÓZÁSI VONALAK ÁTNÉZETI TÉRKÉPE.

1900.

Fürdők:

Balaton-Füred, Keszthely, Siófok, Hévíz, Almádi.

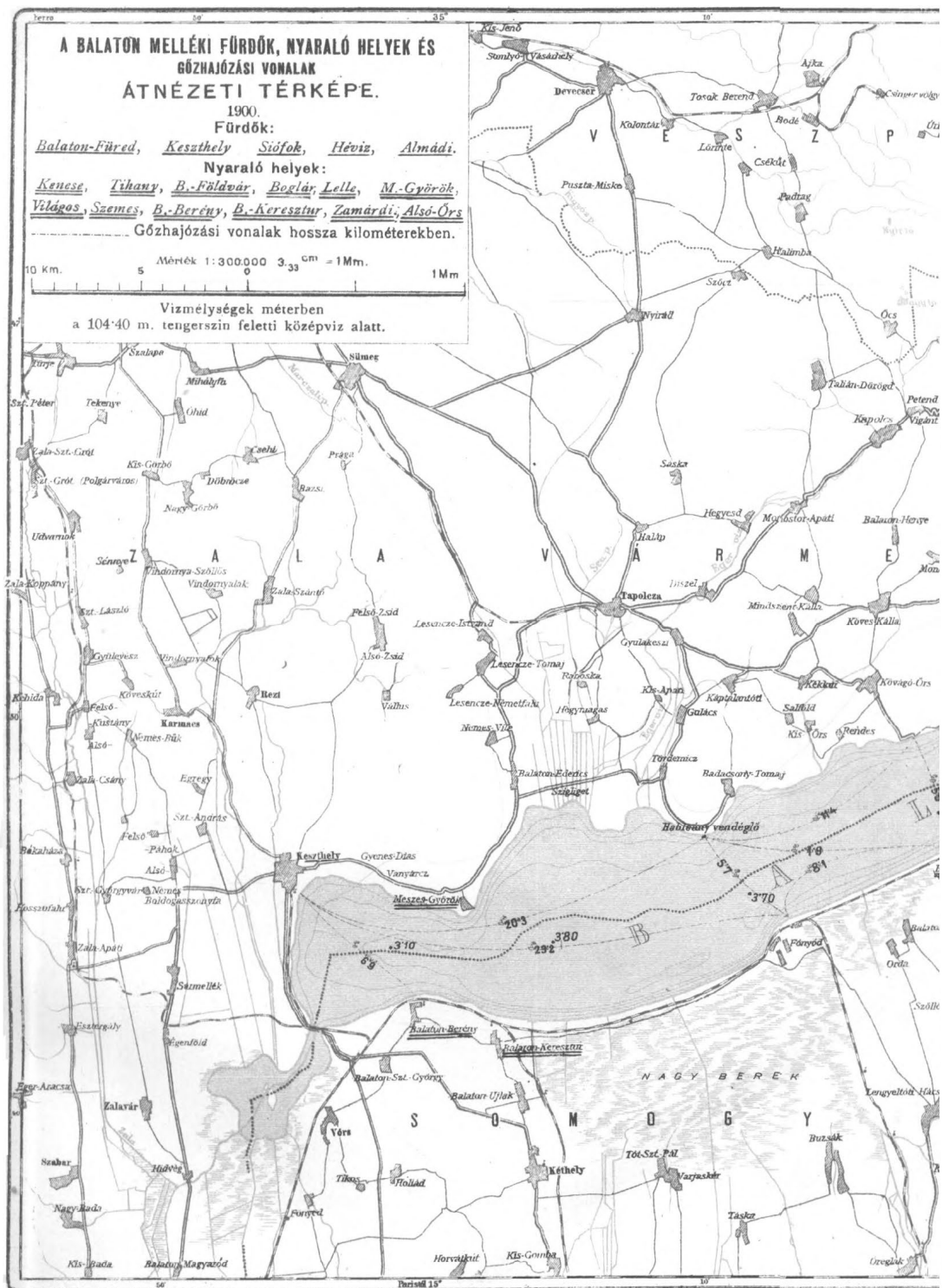
Nyaraló helyek:

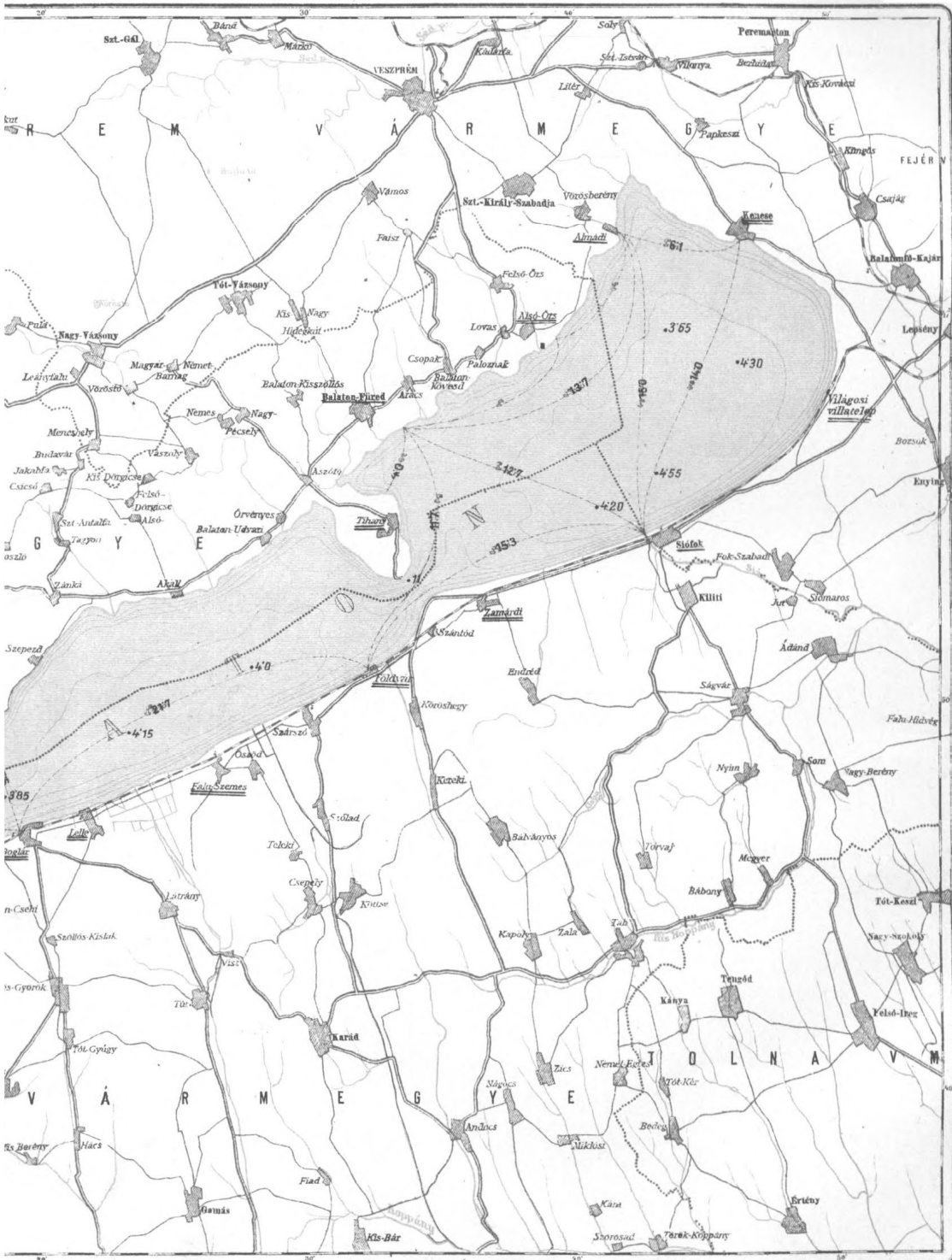
Kenese, Tihany, B.-Földvár, Boglár, Lelle, M.-Győrök,
Világos, Szemes, B.-Berény, B.-Keresztur, Zamárdi, Alsó-Órs

Gőzhajózási vonalak hossza kilométerekben.

Mérték 1:300000 3.33 cm = 1Mm.
10 Km. 5 1Mm.

Vízmélységek méterben
a 104.40 m. tengerszín feletti középvíz alatt.

II. A balatonparti fürdő- és üdülőhelyek ismertetése.

Orvosi szempontból a Balaton partját kétfelé osztjuk (I. tábla); az egyik a felső, vagy északi rész, melynek klímája enyhébb, mert a szélről védettebb, hőmérséklete állandóbb; a fürdés azonban a tóban nem olyan kellemes, mint a másik oldalon, mert a tó partja itten nádas, a vízszél hináros, fenéke iszapos vagy köves, s a tó vize többször csendes, mintsem hullámzó; a tó mélysége már a partoknál kezdődik. A másik az alsó, vagy déli rész, a hol a partok mentén a tófenék 200–250 méternyire befelé nagyon sík (sekély) terület, az uralkodó szeleknek ki van téve; a tó medrét finom fövény képezi, s a gyakori szél folytán a hullámozás is mindennapos. Ezen a parton hasonlít tehát a fürdés némi tekintetben a tengerben való fürdéshez (1. ábra). A ki úszni akar a Balaton délkeleti partján, annak 2–300 lépésnyire kell besétálnia a vízbe.

(Glatz Henrik fotográfiája után).

1. ábra. A siófoki fürdés.

Az északi part majdnem egészen Zalavármegyéhez tartozik, a déli Somogyvármegyéhez, a kettő között keletnek fekszik a Veszprémvármegyéhez tartozó Balaton, a veszprémi Balatonnak északi része természeti viszonyait tekintve s orvosi szempontból is úgyszólván azonos a zalaival, míg délkeleti része egészen a somogyi oldalhoz tartozik.

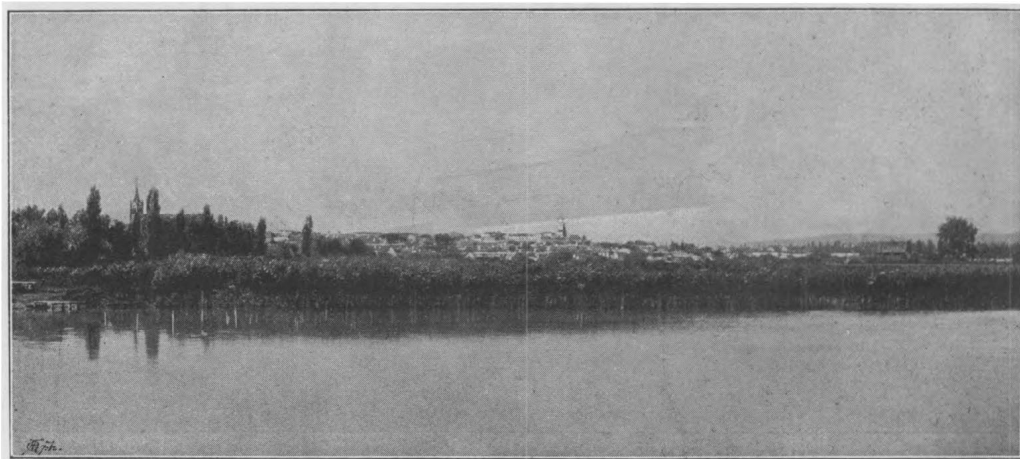
a) *A zalamegyei Balatonpart.*

A zalamegyei Balatonpartot magas hegyek koszorúja övedzi, melyeket csak itt-ott szakít meg egy-egy völgy, melyből a szél szabadon áramlik le a veszprémi fensíkről. A hegyek lábát majd mindenütt nagy magasságig szőlők borítják, melyek a híres balatonmelléki borokat termik. A lakosság meglehetősen sűrűen lakik a parton, és hogy itt még sincs annyi nyaraló telep — mint a somogyi parton, azt részben a bortermelés okozza, mert a földnek nagy értéke levén, az idegenek nyári letelepedése költségesebb; másrészt az is lehet ennek az oka, hogy a zalai parton a klimatikus tényező fontosabb a fürdésnél, ez a part inkább betegeknek való volna, ezeknek ellátása pedig már drágább berendezéseket kíván. A fürdés sem olyan kellemes a zalai oldalon, mint a somogyin, mert a tó itten mélyebb, fenéke pedig iszapos, vagy kavicsos. Ellenben mindazoknak, kiknek enyhe éghajlatra, különös kiméltre van szükségük, jobban fogják magukat a zalai oldalon érezni. Ajánlható ezért a zalai oldalon való tartózkodás orvosi szempontból az anaemiásoknak, a légzőszervek bántalmaiban szenvedőknek s a kimerülteknek; jött létre bár a kimerülés testi vagy szellemi megerőltetés által.

Keszthely.

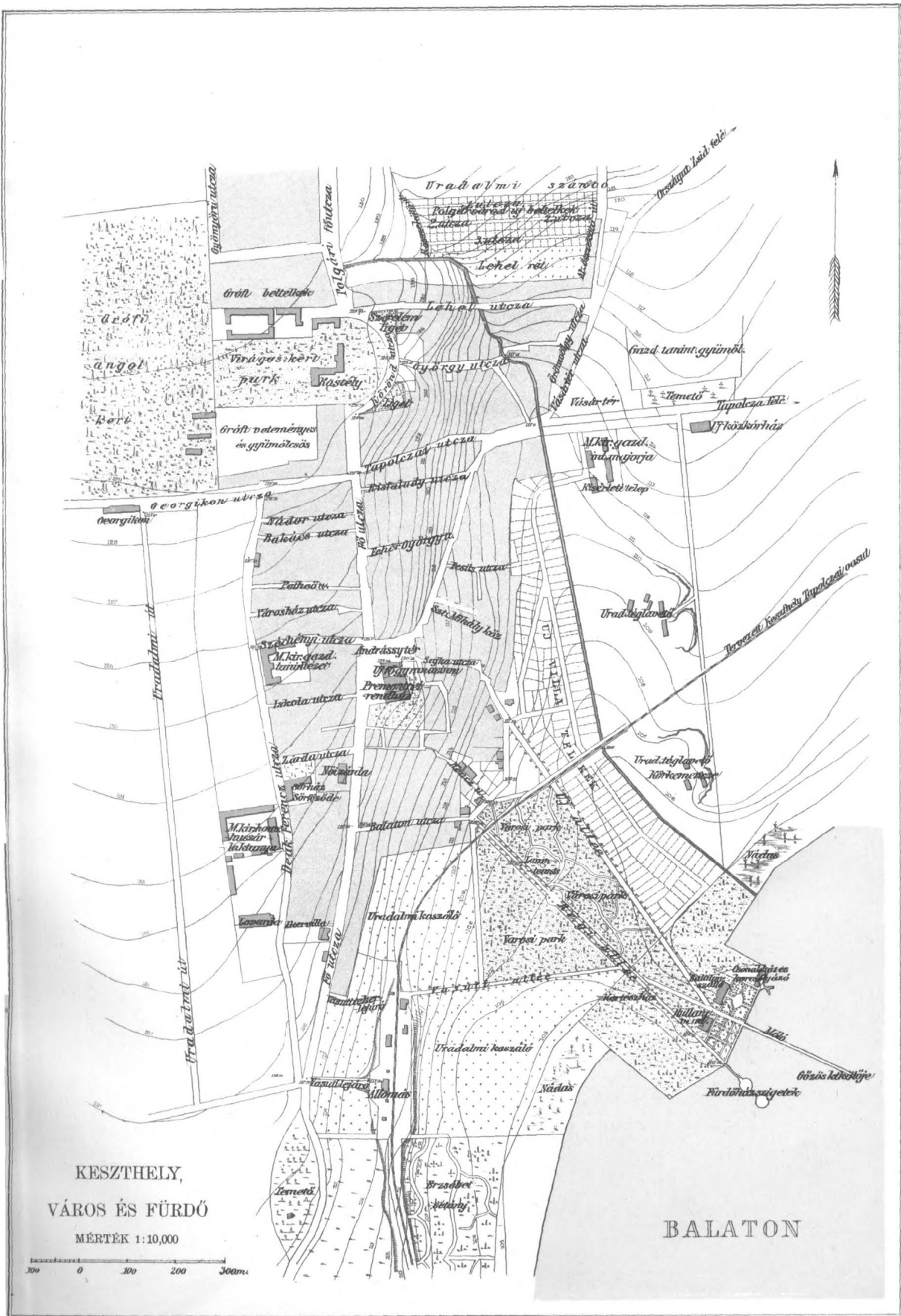
Tervrajza a II. táblán.

A Balaton északnyugati zugában fekszik Keszthely, közel 7 ezer lakossal bíró nagyközség és mezőváros. A magasan fekvő városka (2. ábra) lejtősen terül el a Balaton partjáig, a hol nagy parkban öreg nyárfasorok nyújtanak kellő árnyékot. A park végén találunk két elegáns szállodát (3. ábra) «Hullám»-ot és a «Balaton»-t;

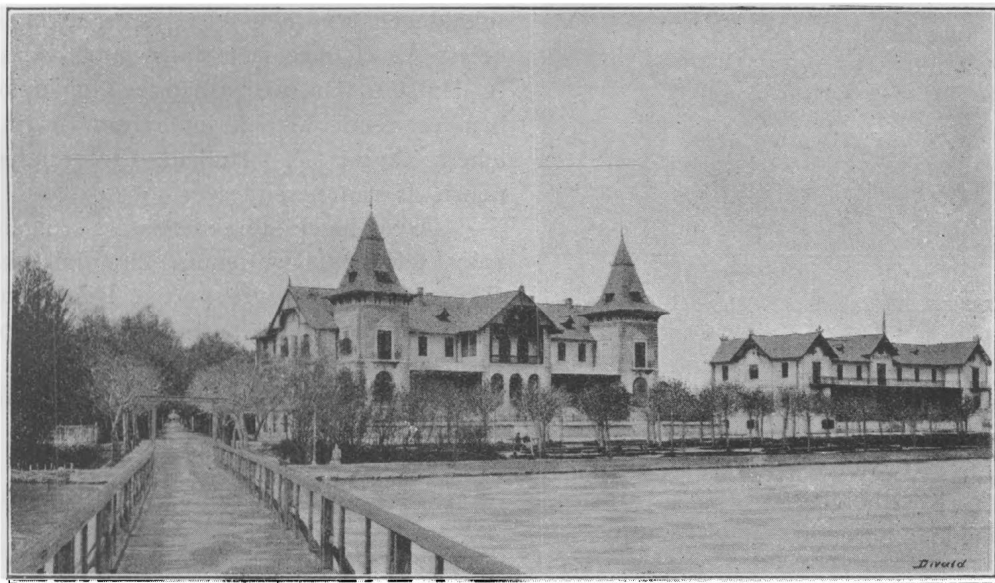

(Lóczy L. fotográfiája után).

2. ábra. Keszthely.

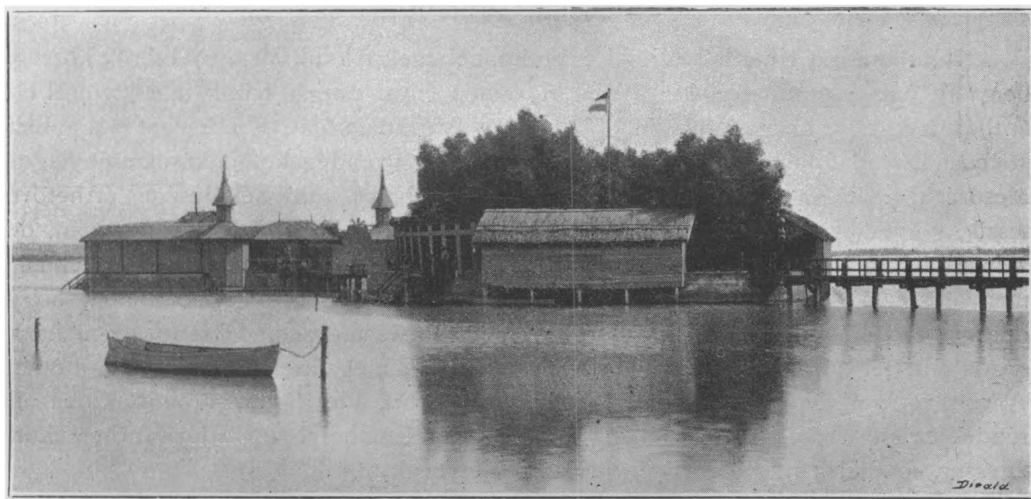
az elsőben vannak az étkező helyiségek, a kávéház stb. A szállodák előtt gyönyörű virágos kert s a parti sétány terül el. Jobbra a szállóktól van a két fürdőház egy-egy kis mesterségesen feltöltött szigetekre (4. és 5. ábra) építve. A fürdőházban

(Ortutay fotográfiája után).

3. ábra. A keszthelyi balatonparti szállodák.

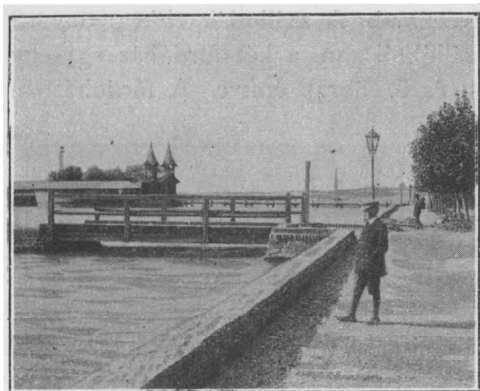
150 fürdőkabin áll a vendégek rendelkezésére. Balra fekszik a csónakázó- és jég sport-egylet csinos háza és kikötője. A fürdőház és a klub háza között húzódik messzire be a tóba a gőzhajó-állomás (6. ábra) mólója.

(Lóczy L. fotográfiája után).

4. ábra. Fürdők Keszthelyen.

A tó fenéke iszapos, de a fürdőházak környékén ki van homokolva. A fürdőteleptől jobbra és balra a vízszelét nádas lepi el.

5. ábra. A fürdőházak bejárata Keszthelyen.
(Divald K. fotográfiája után).

melyet évről-évre fokozódott mértékben keresnek fel az idegenek, de mindazon esetekben, melyekben a Balaton használata ajánlható, Keszthely is jó szolgáltatásokat fog tenni.

A városban van két gyógyszertár és 8—9 orvos.

A fürdőtelep a város tulajdona.

Keszthelyen van posta-, távirda-, vasúti és gőzhajózási állomás. Gyógy- és zenedíj nincsen.

Fürdőárak :

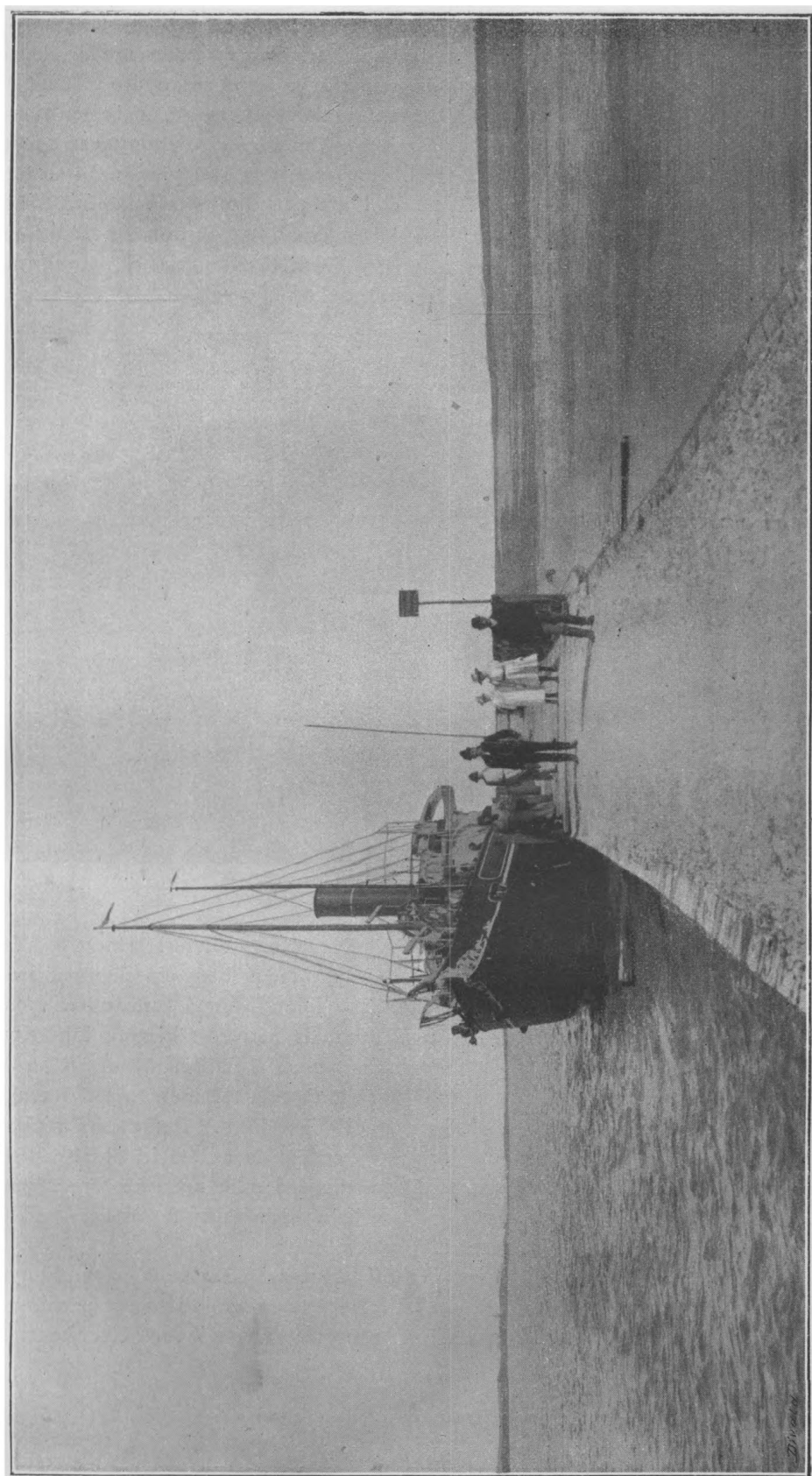
egy személy számára fürdő ruhával	52 fillér
» » » » ruha nélkül	32 »
gyermekek felét fizetik ;	
30 fürdőre szóló jegyfüzet, a nap bármely órájában használható	9 korona
» » » » meghatározott órákra szóló	7 »

Meszes-Györök.

Nem messze Keszthelytől, fél óranyira, keletnek fekszik Meszes-Györök község, hegy aljában elterülő terrassz fokán. A csinos falusi polgár házak már kívülről elárulják a község magyar lakóinak jó módját és gazdagságát. E községet is újabban szívesen keresik fel évről-évre nagyobbodó számban a vendégek. A lakások aránylagos olcsósága, a házak tisztasága s a Balatonnak e helyt való sekélyisége érthetővé teszi, hogy Meszes-Györök vendégforgalma növekedik. Vendéglője van ugyan, de a legtöbb család otthon vezet háztartást. A fürdésre, legfőképpen a gyermekeknek, igen alkalmas itt a Balaton, mert száz méternél is meszebbre kell bemenni, hogy derékig érő mély vízre bukkanjunk. Közös fürdőház nincsen, de rendszeren a házigazda állít fel a nála lakó vendégcsaládnak, előre megalkudott árért, fürdőbódét. A vendégek részére 30—40 egyszerűen bútorozott, de tiszta, szellős szoba áll rendelkezésre a polgárok házaiban. A Főnyod--Keszthelyi gőzhajójárat hetenkint egyszer, feltételes megállással érinti Meszes-Györök-öt.

Badacsony.

A Badacsony-hegynek déli, tó felé lejtő oldala, nemes szőlővel van egészen beültetve, a Phylloxera ugyan jó részt tönkre tette, de az elpusztult szőlők már pótolva vannak, s újra élet van a badacsonyi hegyen. A hegy oldalán a

(Erdélyi László fotográfiája után.)

6. ábra A keszthelyi gőzhajó-állomás.

szőlők között messze fehérlenek a kastélyszerű borházak és a szerényebb pinczék. Ezek majd mind egyúttal nyaralóházak is, ennél fogva az egész nyáron élénk élet van a hegyen. A hegy aljában fekszik Badacsony-Tomaj községe, melyet a nyaraló közönség már szintén felfedezett. Az egész hegyoldalnak a középpontja azonban, a hova a hegyről is lejárnak mulatni, a «Hableány»-szálloda a tó partján 14 szobával és mellette a «Neptun» 18 szobával. A tó felől kis park környezi e két szállodát, a többi oldalról szőlőhegyek veszik körül. A tóban egy közös fürdőház s több fürdőbódé található, ezek közelében van a gőzhajó kikötő-állomása (7. ábra), mert Fonyód és Badacsony között rendes gőzhajóösszeköttetés van.

(Lóczy L. fotográfiája után).

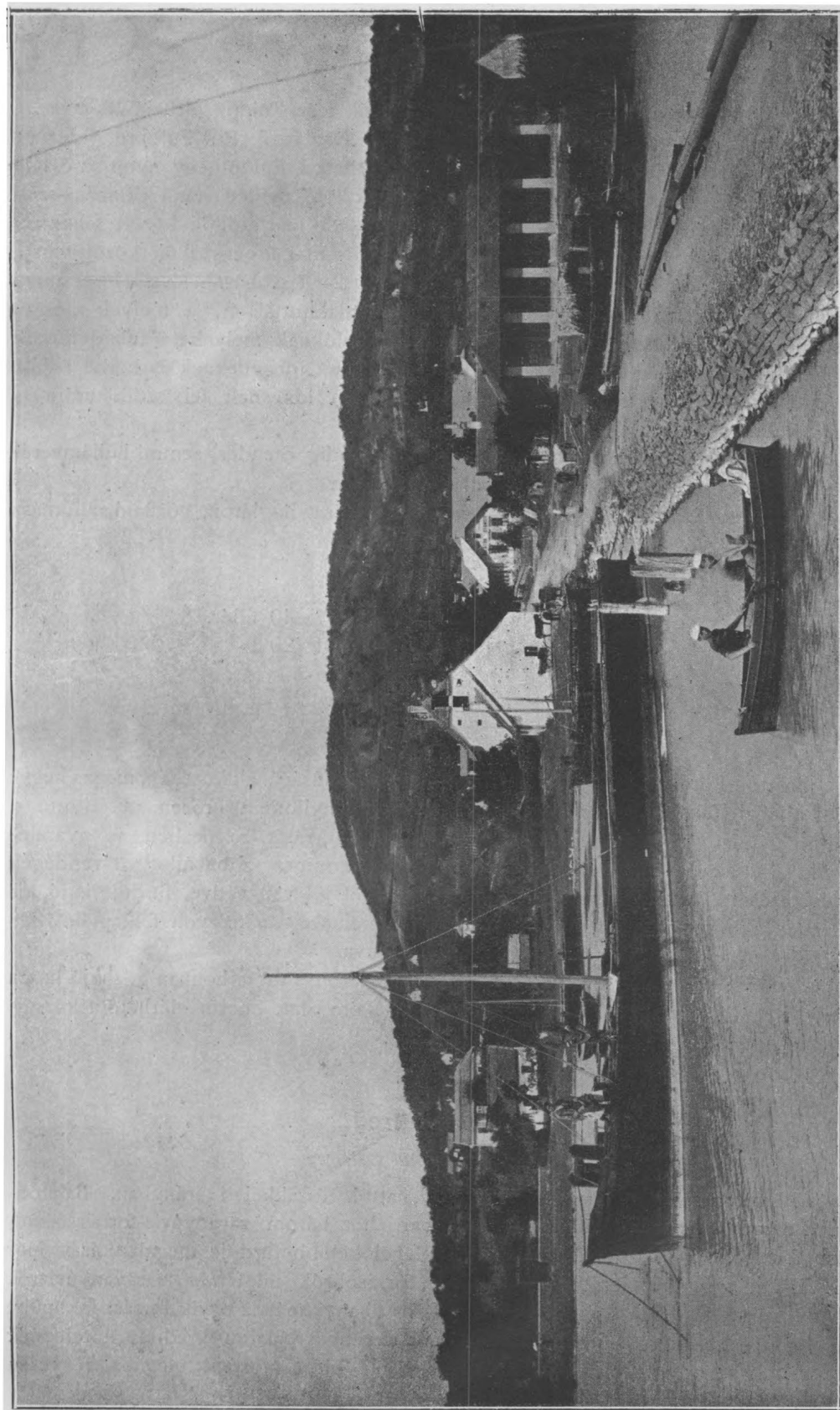
7. ábra. Badacsony a gőzhajó-kikötőlőről.

Badacsony a Balatonnak egyik legszebb helye, a hegy tetejéről elragadó kilátás van Zala és Somogy vármegyék területére és a tóra, a hegyalja pedig a szélről védett hely enyhe klimájával kiváló klimatikus jelentőséggel bír, ámbar most a szőlőbirtokosok s az idegenek inkább csak nyaralás kedvéért keresik föl. Kiránduló helyeivel a turistaforgalmat is fokozhatja; mert a Badacsony 486^m magas tetejére a Zalavármegyétől épített kitűnő gyalogút vezet föl, mely néhai RANOLDER püspöktől emelt messzire látható kőkeresztnél végződik. A Badacsony repkény-nyel benőtt bazalt sziklái, tetejének árnyékos erdeje és az északi oldalon a falu elé levezető «kőkapu» (vaskapu) szurdok útja, megérdemlik azt a kis fáradságot, a mibe a Badacsony megmászása kerül. Útba esik a «Kisfaludy-forrás» és a «Kisfaludy»-ház is, melyben Himfy versei megszülemlettek.

Posta-, gőzhajóállomás helyben. Vasúti állomás Keszthely vagy Fonyód. Fürdőorvos: dr. DEÁK JENŐ B.-Tomajon. A «Hableány»-szállodában a penziószerű ellátás (lakás, fürdő, reggeli, ebéd, uzsonna, vacsora) havonta személyenként 180 korona.

Fürdő árak:

egy személy számára fürdőruhával	40 fillér,
» » » » »	nélkül 30 »

(Erdélyi László fotográfiája után).

8. ábra. Révfülöp a kikötővel.

Rév-Fülöp.

Kővágó-Örs határában a tó partján fekszik Rév-Fülöp gőzhajó-állomás. A somogy-zalai vízi összeköttetésnek fő útvonala Bogláráról Rév-Fülöpre vezet. A kikötőhely felett (8. ábra) a magas, szőlővel beültetett Fülöp-hegy nyújt az északi szél ellen kellő védelmet. A tó partján mindjárt a kikötő mellett van a «Rianás»-szálloda s mellette néhány nyaraló, valamivel tovább, de már szőlők között fekszik a «Balaton gyöngye» fogadó és még tovább a Kővágó-Örs-i úton szőlők között van a «Vihar»-fogadó: mind a három kis földszinti épület 2—7 szobával. Még a Phylloxera idejében az elpusztult szőlők borházait villákká alakították át, a melyek mostan a szőlők reconstruálása után is megmaradtak nyaralóknak, melyeket a tulajdonosaik maguk is sűrűen használnak nyaralásra, de egy részét idegeneknek is bérbe adják.

Rév-Fülöp kedvelt nyaralóhely, melyet sokan keresnek fel; szőlőkurára is igen alkalmas.

Fürdője igen kellemes, csak hogy a vize mindig csendes, semmi hullámverés, sincs a nád közt, mely a fürdők körül ki van irtva.

Posta és táviráda Kővágó-Örsön, vasúti állomása Bogláron, gőzhajó állomása helyben van; gyógyszerár és orvos Köves-Kállán.

Fürdőárak:

egy személy számára fürdőruhával	40 fillér,
» » » » » nélkül	20 »

Szepezd.

Balaton-Füredtől nyugatnak, majdnem a tó hosszúságának közepén, magas hegyoldal aljában fekszik Szepezd községe. Mikor a Phylloxera erősen pusztította a szőlőt a zalai partok mentén lakók fő keresetforrását, Szepezben is nyaralóhelyet alkottak (9. ábra) Magánházakban vagy harmincz szoba állott a vendégek rendelkezésére. A hely erre alkalmas, mert szélétől jól van védve, fürdője is jó, kis erdei sétája is van, az élet nagyon jutányos, minek folytán nagyon felkapták. 1898 és 1899-ben azonban már kevésbé volt látogatva.

Postája Kővágó-Örsön, vasúti állomása Bogláron van; a honnan gőzhajó hozza a vendéget a közelfekvő Rév-Fülöpre, onnan $\frac{1}{2}$ óra alatt kocsin elérhető a község. Gyógyszertára és orvosa Köves-Kállán van.

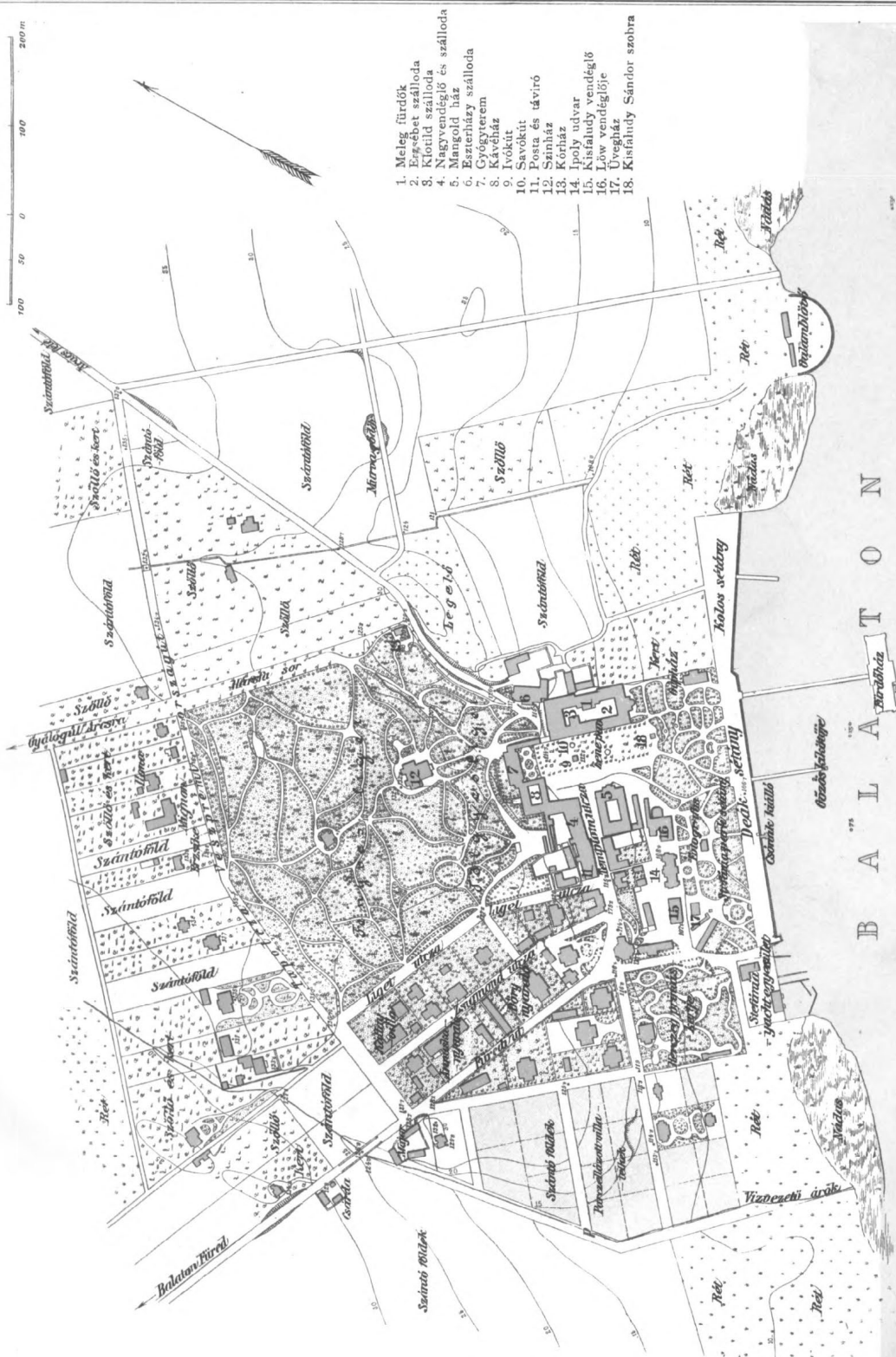
Balaton-Füred.

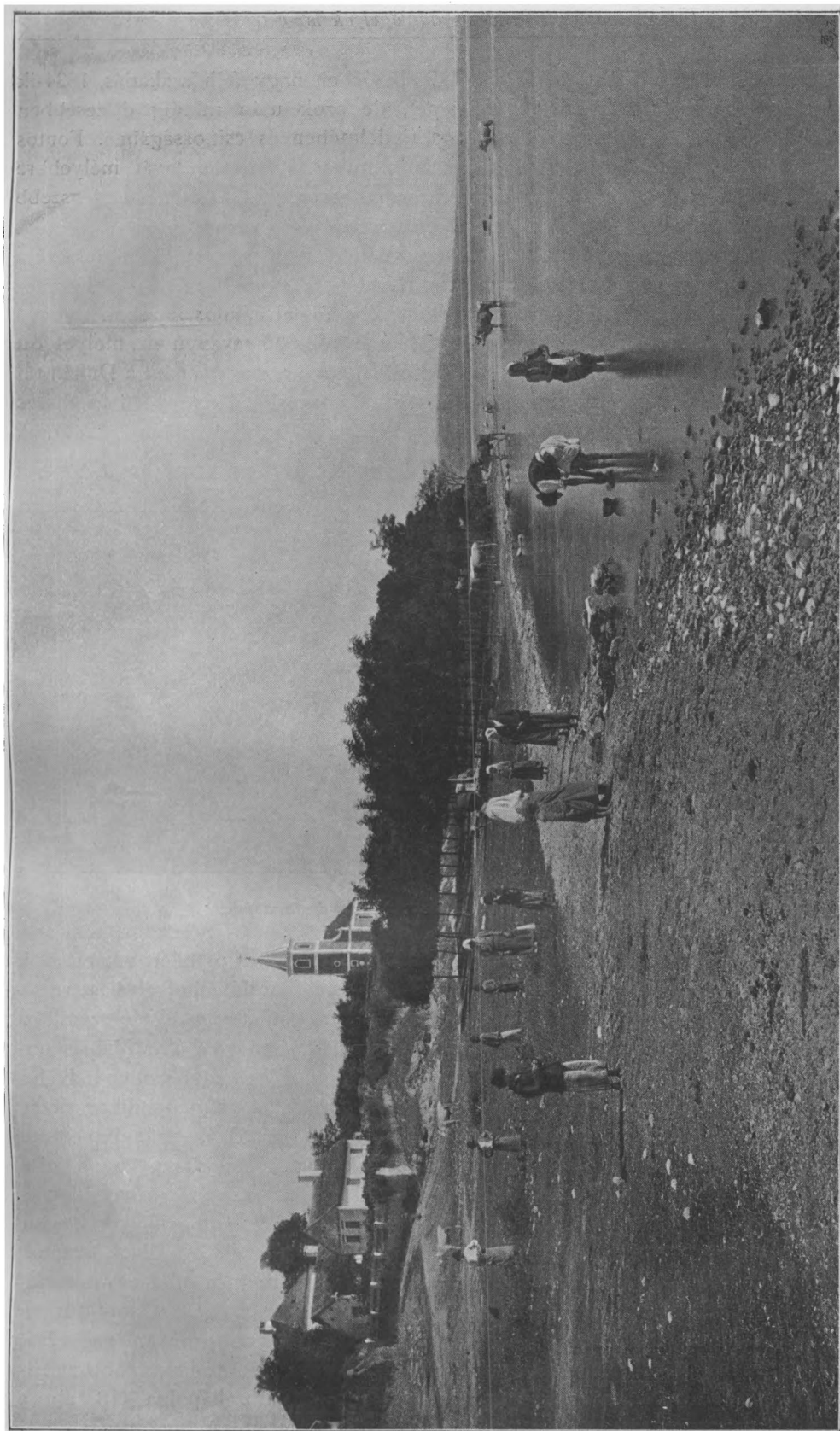
Tervrajza a III. táblán.

Nem messze a tihanyi félszigettől, attól északkeleti irányban, Balaton-Füred nagyközség déli határán, közel a tó partjához három savanyúvíz-forrás fakad. Ezen forrásoknak köszöni hazánk egyik legelőkelőbb fürdője megalapítását. Már a XVII-dik században említés történik e forrásokról, mint *tihanyi* savanyúvízről. A múlt század közepén, az 1743-ik évben Lécs tihanyi apát az egyik forrást fakópübe foglaltatta s körülötte faházat állíttatott fel; ekként a balaton-füredi fürdőtelepnek alapját megvetette. E csekély alapból fejlődött ki a mostani elegáns, fényesen

BALATON-FÜRED TERVRAJZA

MÉRTÉK 1:6,625

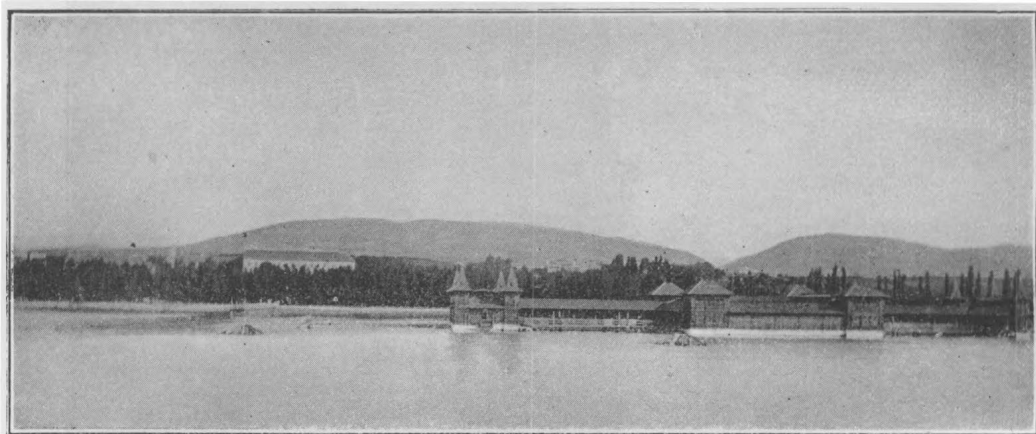

9. ábra. Szepezd délnyugatról.

(Erdélyi László fotográfiája után).

berendezett fürdőhely. Elemi csapások (1775-ik évben nagy felhőszakadás, 1834-ik évben nagy tűzvész) tönkre tették a telepet, de azok után mindig díszesebben újra felépült és mind jobban gyarapodott terjedelmében és csinoságában. Fontos még a fürdő történetében az 1863-ik év is, a mikor a Balaton tavát mélyebbre lecsapolták, miáltal nagy terület lett vízmentessé, a melyet feltöltöttek s a legszebb sétautat — Deáksétányt — ily módon létesítették.

A tótól északnak emelkedő Tamáshegy alatt elterülő terraszfokán fekszik a telep (10. ábra), melynek középpontját most is még az egyik forrás — a Ferencz József-forrás — képezi. Vörös márvány medenczébe foglalva, kőoszlopokon nyugvó tetőzet alatt (11. ábra) bugyog fel a szénsavban bővelkedő savanyú víz, melyet ott helyben ivókurának használnak, vagy palaczkokba öntve borvíz gyanánt a Dunán túli kereskedelembe hoznak. A forrás felett messzire kimagaslik a gyönyörű és díszes gyógycsarnok elegáns táncz-, társalgó-, zongora-, olvasó-, tekézőtermeivel (12. ábra). A gyógycsarnokot balra a «Grand-Hôtel» éttermeivel és a kávéházzal, jobbra a

(Lóczy L. fotografiája után). 10. ábra. Balaton-Füred: tópart és fürdőház.

«Klotild», «Erzsébet»-szállókkal s a melegfürdő épületével szép fedett sétacsarnok köti össze (13. ábra). A «Grand-Hôtel» mellett — csak kocsíút által elválasztva — fekszik dr. MANGOLD nagy bérháza a «Stefánia főhercegnő udvar». Vele szemközt áll KISFALUDY SÁNDOR ércszobra (14. ábra), melyet 1877-ben gróf VAY MIKLÓS tervezete szerint Zalavármegye állított fel, egy 1860 óta ott levő régi szobor helyébe. E háztömbök egy négyszögnek három oldalát foglalják el, a negyediket pedig — egyenesen délnek — árnyas nagy park képezi, mely a «Deák-sétányba» olvad bele, és a mely egészen a Balatonig terjed. A tó partján majdnem szemben a magasan fekvő gyógycsarnokkal, a Deák-sétány mellett van a gőzhajóállomás (15. ábra) s az újonnan épült, a tóba benyúló fürdőház és uszoda, melyet hosszú fahíd köt össze a parttal (16. ábra). A középponttól nyugatnak és délnek számos palota és nyaraló látszik ki a kertekből és lugasokból, ezek közül Magyarország hercegprímásának nyaralója és a vendégek befogadására szolgáló «Ipoly-udvar» érdemelnek különös említést. Magánvillák (17. ábra), melyek azonban nagyrészt bérbeadatnak, még távolabb észak-nyugatnak és északnak is fekszenek s több utcasort képeznek; ezek összeszőgelésén van a csinos róm. kath. kápolna (18. ábra), melyet 1846-ban BRESZTENSZKY BÉLA tihanyi apát építtetett. A gyógycsarnoktól

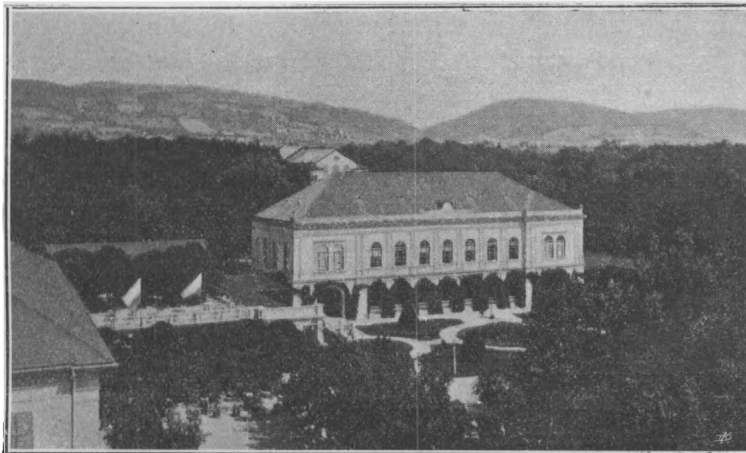
keletnek ennek közvetlen közelében terül el a gróf ESZTERHÁZY-féle birtok egy nagy fogadóval s néhány bérházzal.

A mióta a *Phylloxera* a balatonmelléki szőlőket tönkretette s a mióta Balaton-

(Lóczy L. fotográfiája után). 11. ábra. «Ferencz-József» savanyúvíz-kút Balaton-Füreden.

Füred jelentősége fokozódik, azóta a fürdőtelep is mindinkább nagyobbodik. Nyugatnak már összeér Balaton-Füred községgel, melyben szintén számos épületet alakítottak át, vagy építettek újonnan vendégek befogadására. Északkeletnek pedig Arács

12. ábra, Gyógycsarnok Balaton-Füreden a Stefánia-udvar tetejéről.
(Divald K. fia fotográfiája után).

és Csopak községek is csaknem összefüggő egészet képeznek a fürdőteleppel, mely fölött a hegyoldalon a szőlők régi borházai is nagyobb részt villákká változtak át.

A fürdőtelep, ha hajóval közeledünk feléje, már messziről impozáns képet nyújt (10. ábra); messziről feltűnnek palotaszzerű nagy szállói s szebbnél szebb nyaralói, a fekvése pedig gyönyörű, kelet felől a nagy Balaton sima tükre, dél felől ismét a Balaton és a tihanyi félsziget (19. ábra), észak felől a fürdőteleppel már-már egyesülő Arács és Csopak faluk s a megettük elterülő Déli-Bakony bércei, nyugatról az újra rekonstruált szőlőhegyek s azokon túl a zalai erdős hegyek gyönyörű keretet nyújtanak.

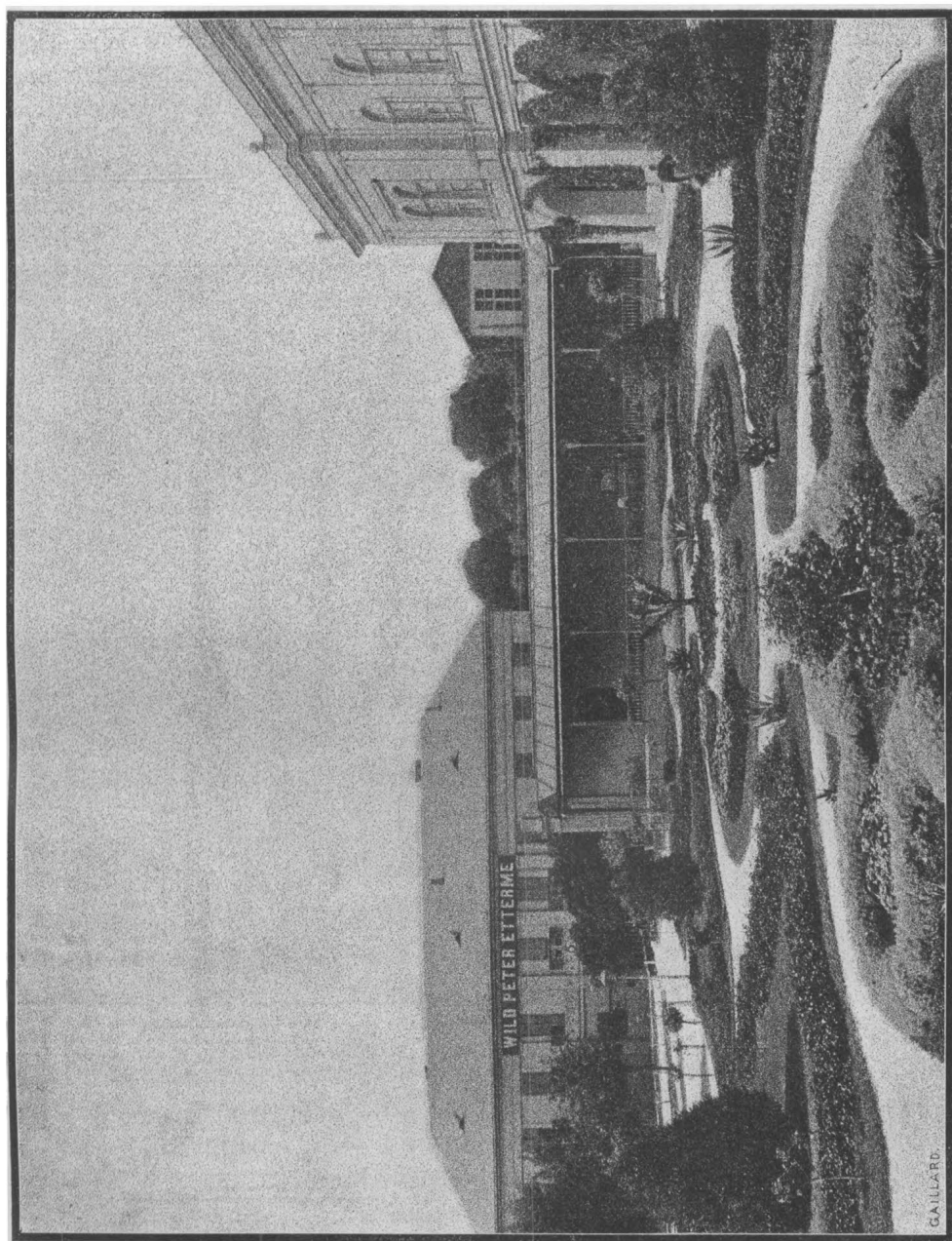
A fürdőtelep berendezése nagy igényeket is ki tud már elégíteni. Az elegáns lakások a nagy szállókban és csinos villákban elég kényelmet biztosítanak; a nagy és jól ápolt park, a fenyvesliget, rózsaberkek, a színház, a füredi, arácsi, nosztori völgybe és fel a tihanyi apátságához vezető utak, a Balaton partján elterülő «Deák-sétány», mindenekfelett pedig maga a Balaton; továbbá a gyönyörű gyógycsarnok elég szórakozást nyújtanak a vendégnek. Elegánsabb és egyszerűbb berendezésű vendéglők megengedik, hogy kiki saját ízlése és költekezési kedve szerint gondoskodhassék élelmezéséről. Kifogásolni csak azt lehet, hogy jó ivóvíze nincs, mert az újabb időben létesített vízvezeték a Balatonból merített vízzel csak is öntözésre szolgál. Arács felől könnyen lehetne ellátni jó ivóvízzel a telepet.

Balaton-Füred azonban nemcsak előkelő üdülőhely és nyaralótelep, de fontos gyógyhely is egyúttal, mely igen különböző és fontos gyógyító tényezőkkel rendelkezik. Ezek pedig a következők: a klímája, balatontavi fürdők, kiváló ásványos források és tavi iszap. Ezekkel közelebből kell megismerkednünk.

Klimájának jellemző vonása, hogy enyhe. Az egyes éghajlati viszonyok kellő ismertetését és méltatását dr. SÁRINGER JÁNOS KANDID. «A Balaton éghajlati viszonyairól» írott művében (ezen munka I-ső kötet IV-ik rész első szakasza) bővebben találjuk meg. Ezen ismertetésből, valamint dr. POLYÁK LAJOS fentebb említett munkájából kitűnik, hogy Balaton-Fürednek a felette emelkedő terraszmajdnem teljes szélszélcsendet nyújt. A Balaton tava felett leggyakoribb szél az északi, mely nem ritkán teszi háborgóvá a tó tükkrét. Balaton-Füred ezen szélnek árnyékában fekszik. A hegyekről letóduló szél a telepet alig érintve száll le a tó vizére, a fürdőhelynek inkább csak az egészséges szellőztetését okozza, és csak nagyon ritkán válik kellemetlenné. A léghőmérséklet tavasszal és ősszel igen kellemes és vetekezik Montreux, a genfi tó partján fekvő gyógyhely hőmérsékletével, és azért egykor, majd ha a kellő berendezések is meg lesznek, mint kora tavaszi és késő őszi üdülő- és gyógyhely nagy szerepet fog játszani Balaton-Füred hazánkban. A nyári forróság csakis a déli órákban válik néha kellemetlenebbé, bár ezt is némileg mérsékli a tó felől lengedező szellő; ellenben a reggeli és esti órákban még a legmelegebb napokon is üdítő. A levegő feltűnő tisztasága és pormentessége szigorú vizsgálatokkal van bebizonyítva.

A *balatontavi fürdők* használatára szolgál a csinos uszoda, melyet a parttal hosszú fahíd köt össze. Az úszóházban külön osztály van a férfiak és külön a nők részére. Van benne összesen 2 uszoda, 96 öltöző-kabinnal, 12 férfi és 14 női magánfürdő és egy családi fürdő hat öltözőhelyiséggel. Az uszodából a jó úszók a szabad Balatonba is kimehetnek.

A fürdőhely hírnevét azonban *savanyúvíz forrásai* alapították meg. Három forrása van, az egyik a *fő-, vagy Ferencz Főzsef-forrás* a telep közepén fakad, igen bő forrás, melynek vizét ivókúrára használják, felesleges vizét pedig a fürdőházba —

(Léczy L. fotográfiaja után).

13. ábra. Sétacsarnok és szőnyegkert Balaton-Füreden.

vezetik s ottan szénsavas — pezsgő-fürdőkre használják; nem messze tőle ered a *savóforrás*, mely szintén ivókúrára szolgál főleg savóval vagy tejjel keverve. (A savó készítésére a tihanyi apátság külön julnyáját tart, melynek tejét naponkint kétszer, reggel és este, behozzák a fürdőtelepre s ott készítik belőle a savót.) A harmadik vagy *fürdőforrás* vizét kizárólag csak is melegített fürdők készítésére használják. E három forrás közül eddig, sajnos, csak a főforrás vizét analizálták meg, míg a másik kettőről csak gyanítjuk, hogy vegyi összetételéhez nézve hasonlítanak a főforráshoz.

A fő- vagy Ferencz József-forrás vizét 1855-dik évben dr. HELLER FLÓRIÁN bécsi tanár vizsgálta meg. Szerinte van egy literben:

(Erdélyi László fotografiája után).

14. ábra. Kisfaludy Sándor szobra Balaton-Füreden.

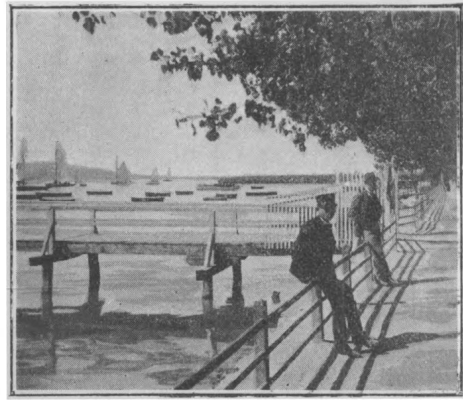
kénsavas natrium	0.785 gramm,	aluminium hydroxid	0.003 gramm.
chlornatrium . .	0.091 »	kovasav	0.014 »
szénsavas nátrium	0.108 »	organikus anyag	0.385 »
szénsavas mész .	0.829 »	összesen . . .	2.266 gramm.
széns. magnesium	0.040 »	szabad szénsav .	2.067 »
szénsavas vas . .	0.010 »	vagy » » . . .	1.207 köbctmtr.

Hőmérséklete 12.5° C.

DR. THAN KÁROLY egy. tanár a balaton-füredi Ferencz József-forrás vizét a szulfatos savanyúvizek közé számítja és viszonylagos egyenértékek százalékát következőképen állapítja meg:

Na	45.34 ‰	Cl	4.66 ‰
$\frac{1}{2}$ Ca	51.55 »	$\frac{1}{2}$ SO ₄	34.16 »
$\frac{1}{2}$ Mg	2.70 »	$\frac{1}{2}$ SiO ₂	1.12 »
$\frac{1}{2}$ Fe	0.32 »	HCO ₃	60.06 »
$\frac{1}{3}$ Al	0.09 »	CO ₂	144.44 ‰.

A mint már említettem, a Ferencz József-forrás szolgáltatja az ivó gyógymódhoz a vizet, melyet olyképen merítenek, hogy a poharat a földél alatt levő nyitott kútba leeresztik és úgy merítik tele. Természetes, hogy ilyenképen a forrás mindig bolygatva lévén, a szabad szénsav gázaránya nagyon megzavarodik. Úgy hallom, hogy már a legközelebbi időben ezt a merítésmódot kellő s rationalis vízemeléssel pótolandják, a mikor azután minden pohárban a forrásnak mindig egyenlő vegyi összetételű vize jut be. A forrásfelesleget éppen úgy mint fürdőforrás vizét a fürdőházba vezetik.

15. ábra. Balaton-Füred gőzhajó-állomása.
(Vojnich Oszkár fotografiája után).

A fürdőház zárt folyosók útján áll összeköttetésben a «Klotild»-szállóval és az «Erzsébet»-udvarral és fedett sétacsarnok kapcsolja össze a gyógycsarnokkal meg a Grand-Hóttel, úgy hogy rossz időben is könnyen elérhető. A fürdőházban számos márvány-, zink- és fakád áll, a melyekben balatontavi vizet vagy savanyúvizet melegítve lehet fürdőkre használni. Ezeken kívül több SCHWARTZ-féle kádat is találunk ottan, a melyekben a savanyúvíz a melegítés által el nem veszítve gáztartalmát, mint meleg pezsgőfürdő jön használatba. Érdekes még a medenczefürdő, melybe közvetlenül vezetik be a hideg savanyúvizet, ezt tehát az erdélyi «lobogófürdők» mintájára lehet használni, végül még jól berendezett gőzfürdő is áll a vendégek rendelkezésére.

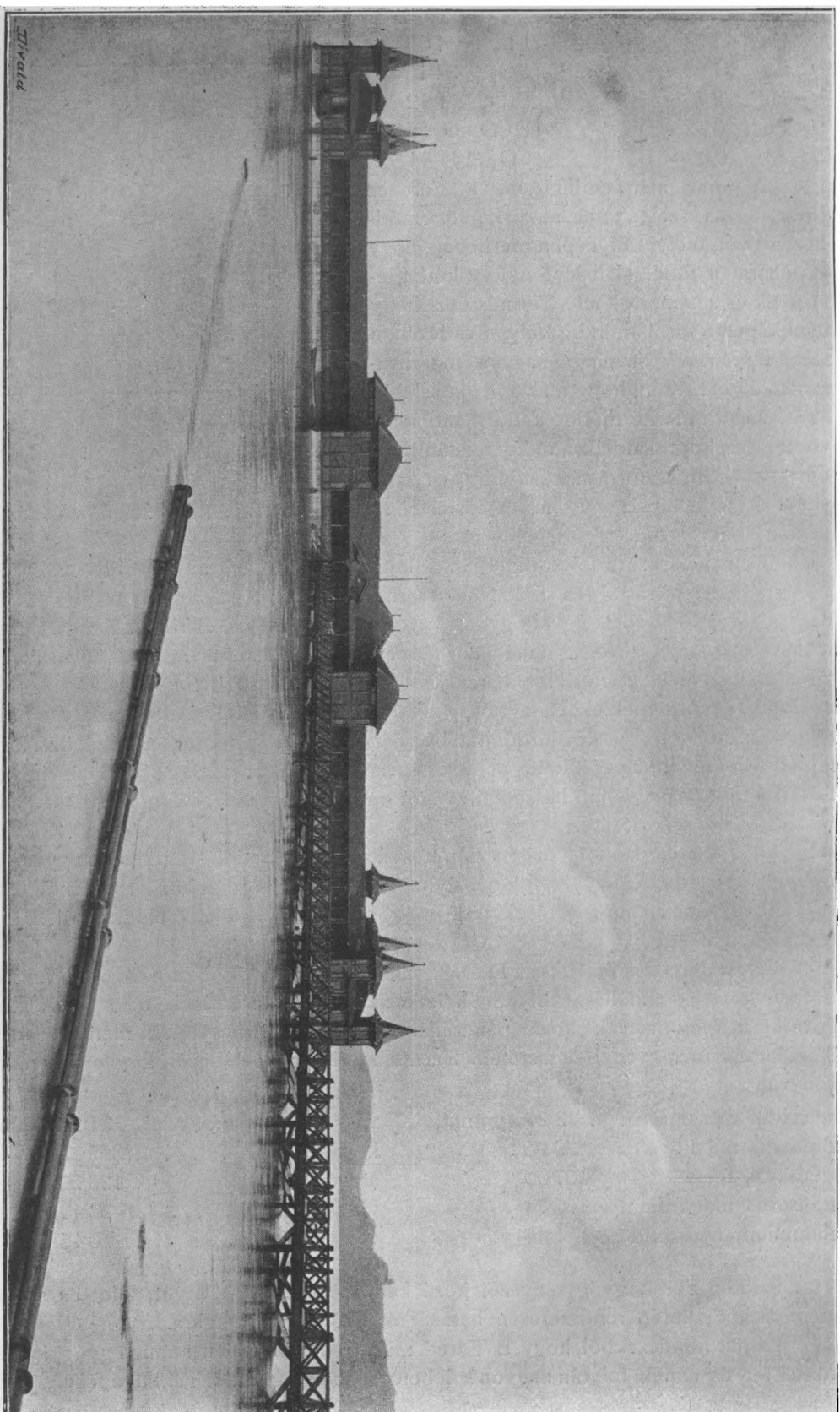
Gyógytanilag fontos még a *Balaton iszapja* is, ami B.-Fürednél nagy mennyiségben található, melyet főleg helyileg az egyes végtagokra vagy az altestre szoktak alkalmazni borogatásokként, még pedig a megfelelő bajokban kiváló jó eredménnyel.

Ez iszapot szintén HELLER FLÓRIÁN tanár analizálta 1855-ik évben. A balatoni iszap a kőzetek elmállása folytán keletkezik, de hozzájárulnak még a szivacsok kováttái a diatomaceák kova páncéljai s a korhadó növények maradványai is. A balatoni iszap vegyi összetétele HELLER szerint a következő. Egy ezer gramm-ban van:

kénsavas natrium . . .	3.29 gramm,	vas- és manganoxydul .	31.20 gramm,
kénsavas mész . . .	20.06 »	kovasav	365.25 »
szénsavas mész . . .	267.06 »	szerves anyag	123.50 »
szénsavas magnesium	167.74 »	víz	28.40 »
aluminium hydroxid .	1.44 »	vesztesség	0.16 »

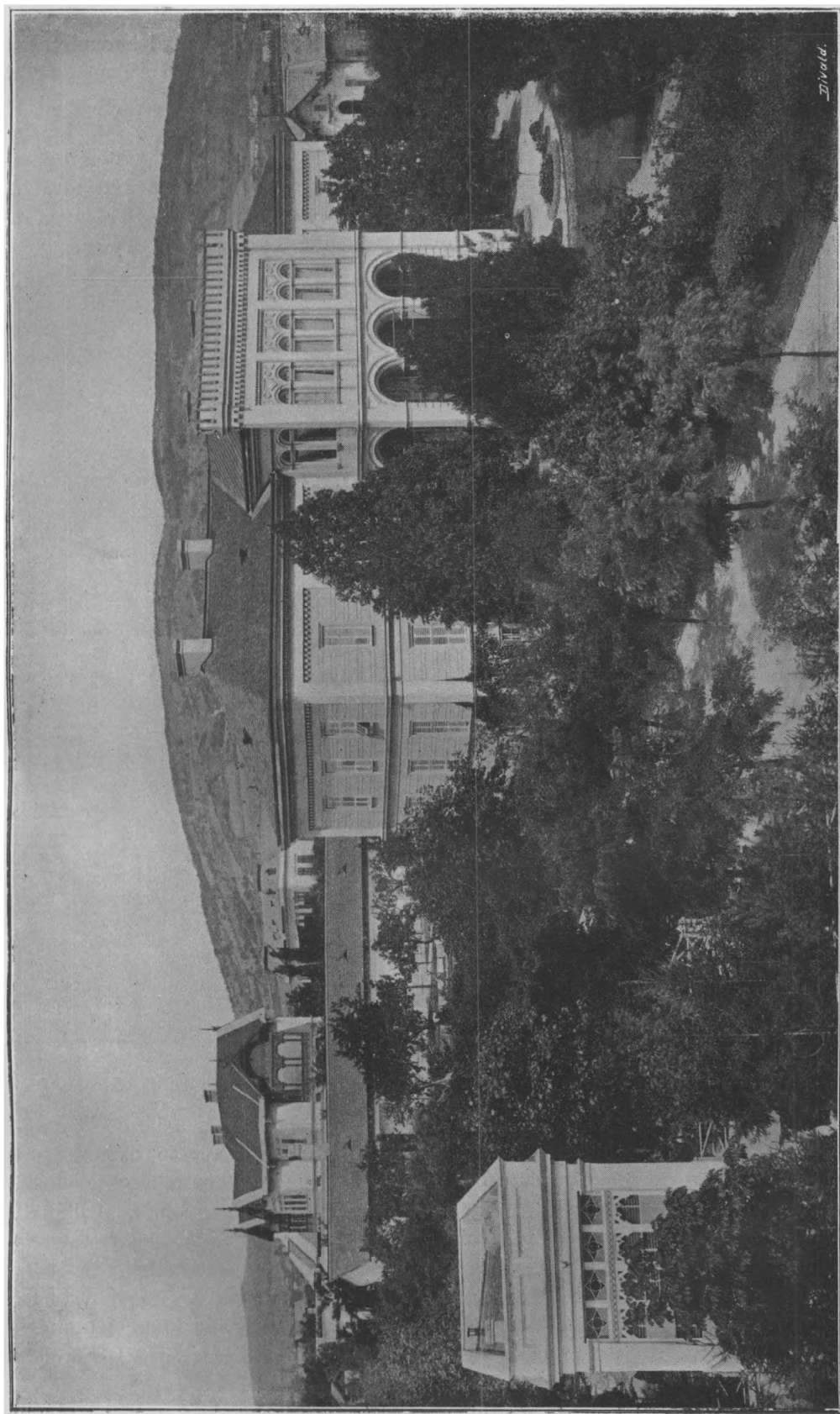
Balaton-Füred gyógytényezői közé kell számítanunk a savót, tejet és szőlőt, mert ezeket szintén rendszeresen használják gyógyítási célokra.

Látjuk mindezekből, hogy B.-Füred, mint gyógyhely, igen számos gyógyító eszközzel bír és ennek folytán nagyon sok betegségben ajánlható. Tekintve fekvését, kli-

(Erdélyi László fotográfia után).

16. ábra. Fürdőház és uszoda Balaton-Fürdőn.

(Erdélyi László fotográfiája után).

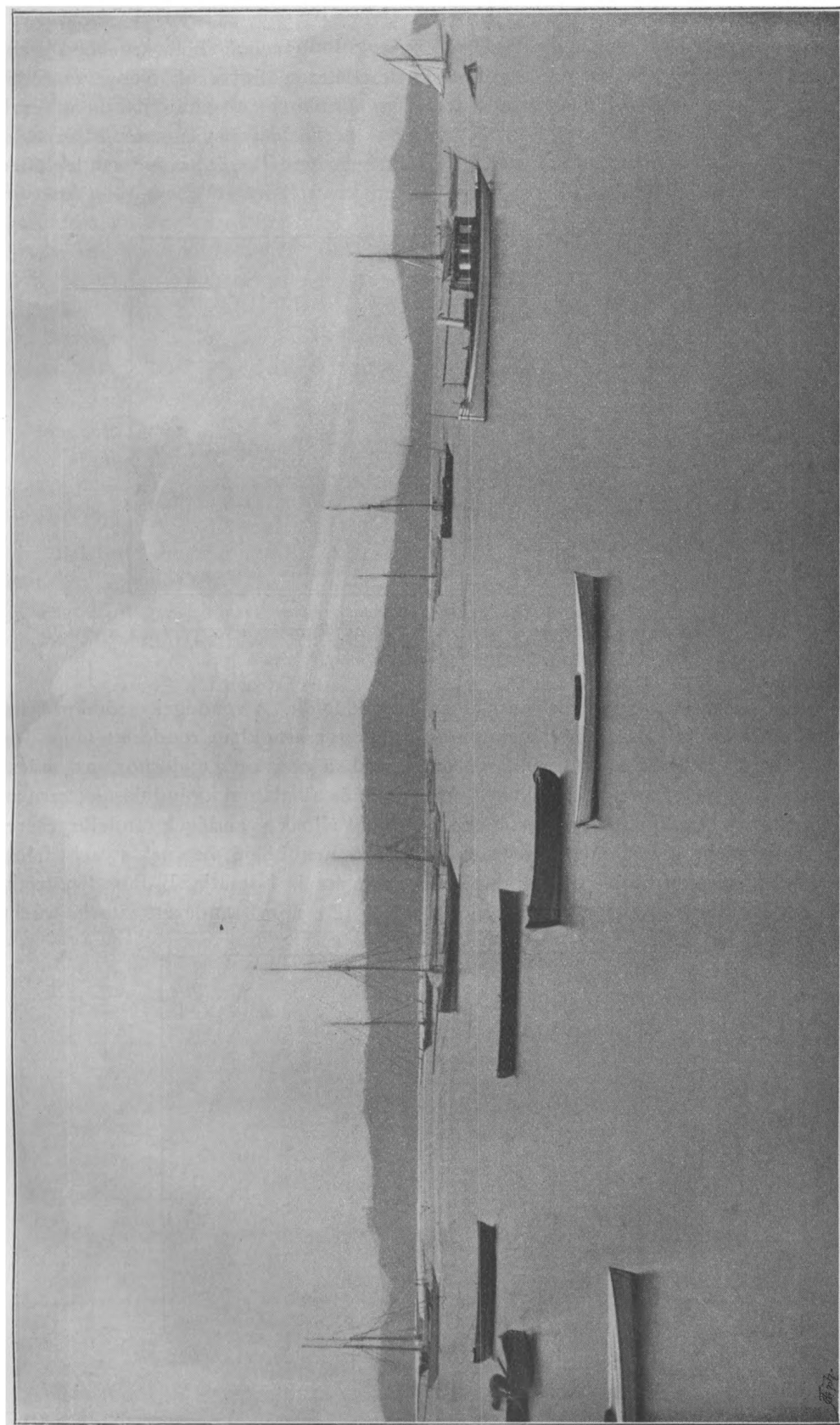
17. ábra. Balaton-Füred villa-telepe, a Döry-féle nyaralóval.

máját, savanyú vizét s a legkülönbözőbb nemű fürdőit, de egyúttal berendezéseit is, bátran állíthatjuk, hogy Balaton-Füred valósággal idült betegek asyluma, a hol a légzőszervek betegségeiben szenvedők úgy meglelhetik gyógyulásukat, mint az emésztőszervek bajaiban sínlődők vagy az idegesek és vérhiányosak sat. Részletezve a javallatokat, ajánlhatjuk B.-Füredet mindenekelőtt azoknak, a kiknek pihe-
nére van szükségük, a kiket testi vagy szellemi megerőltetés elgyengített, továbbá azoknak, a kik betegség vagy túlfeszített munka folytán kimerültek. Tekintve B.-Füred gyógytényezőit, ajánlhatjuk e gyógyhelyet a légzőszervek betegségeiben

(Erdélyi László fotogr. után). 18. ábra. Róm. kath. kápolna Balaton-Füreden.

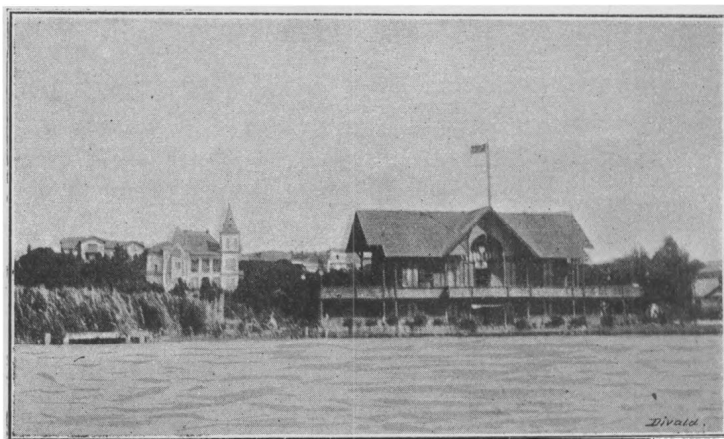
szenvedőknek. Hörghurut, vérköpés, tüdővészre való hajlam és a kezdődő tüdővész, az enyhe klíma, pormentes levegő, a savanyúvíznek akár tisztán, akár savóval való használata, rövid ideig tartó fürdők befolyása következtében mindig javulnak, gyakran egészen meggyógyulnak. Az emésztőszervek bajai, gyomor-, bélhurut, a máj és lép túltengése szintén javulni szoktak az ivókúra használata folytán, melyhez gyakran járul még az iszap helyi alkalmazása. Az anyagforgalmi eltérések: a köszvény, görvélykórság B.-Fürednek szintén hálás tárgyai. Az idegbántalmak, első sorban az ideggyöngeség — neurasthenia — a balatoni fürdőkre feltűnőleg javulnak. Vérbajok, mint vérszükség — anaemia — és a sáppadság a B.-Füreden való tartózkodás következtében rendszeren el szoktak mulni.

(Erdélyi L. fotográfiája után).

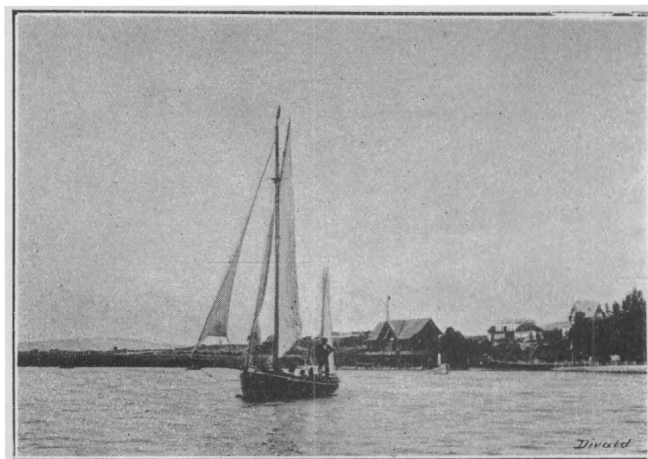
10. ábra. A Stefánia-yacht-klub hajóinak lemacskázó helye a háttérben Tihany félszigetével.

Mindezekből látjuk, hogy B.-Füred a legkülönb nemű betegségekben szenvedőknél ajánlható. A betegek- és üdülőknek ellátása kényesebb igényeket is kielégít. Az uradalmi és magánszállókban, úgyszintén a magánbérházakban csak közvetlenül a fürdőhely területén (7 uradalmi bérházban és 60 nyaralóban) összesen 845 olcsóbb és drágább szoba áll a vendégek rendelkezésére, hét vendéglőben az ételmezésről kellően gondoskodnak. Ezeken kívül B.-Füred községben, Arácson,

20. ábra. A Stefánia-yacht-Egylet háza és a háttérben Vaszary hercegprímás nyaralója.
(Divald K. fotografiája után).

Csopakon is kaphatók szobák és találhatók vendéglők. A vendégek szórakozására szolgálnak a színház, a térszene, lawn-tennis, a gyógycsarnokban rendezett táncz- és zeneestélyek, továbbá a sétányok, az erdei utak a nosztori majorhoz, az arácsi Koloska nevű völgyrészletbe, a tihanyi félszigetre és a balatoni kirándulások; erre az utóbbi célra a gőzhajók, számos csónak és sok yacht állnak a vendégek rendelkezésére. A Stefánia-yacht-egylet, mely igen sok különböző nemű hajó, csónak és yacht felett rendelkezik ezeket részben a vendégek használatára is bocsátja, B.-Füreden tartja hajóparkját és javítóműhelyeit. Az egylet házából (20. ábra) rendezett vitorlás-yacht

21. ábra. Startra készen.
(Vojnich Oszkár fotografiája után).

(21—24. ábra) és csolnak-regatták, nemkülönben a galamblovó-egyesület versenylovései (25—26. ábra) időnkint előkelő sportközönséget vonzanak Balaton-Füredre.

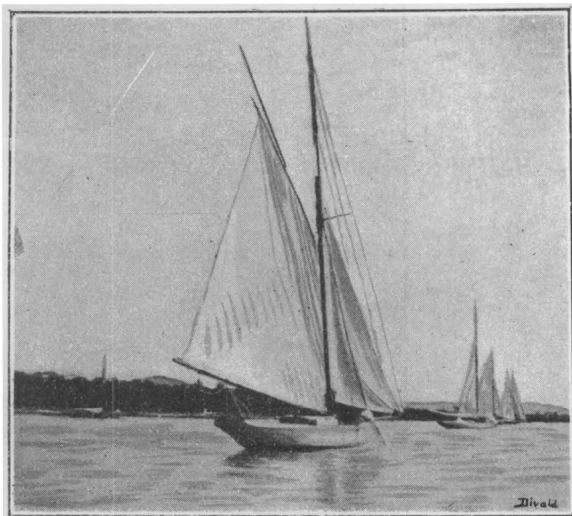
Balaton-Füred a szentbenedek-rend tihanyi apátságának birtoka, mely azt házilag kezelteti. Jelenleg főtisztelendő LINGL VALERIAN úr az igazgatója. Fürdőorvosok dr. HURAY ISTVÁN, dr. MANGOLD HENRIK és dr. ENGEL GYULA. Gyógyszertár szintén már a múlt század vége óta van Balaton-Füreden vagy népies nevén Savanyúvízen.

Posta-, távirdahivatal és gőzhajóállomás helyben van, míg vasúti állomása a Balaton másik partján fekvő Siófok, vagy a másfél órányira fekvő Veszprém.

Balaton-Füreden a szobák napi ára igen változó, a szoba fekvése és nagysága szerint és a szerint, hogy uradalmi vagy magánháza fekszik-e.

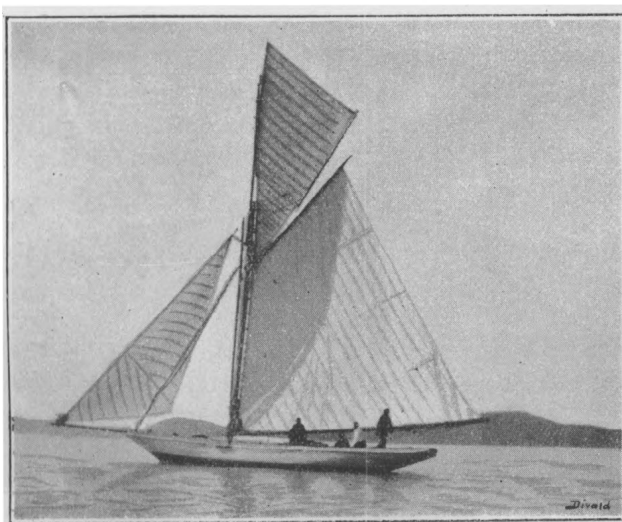
Gyógy- és zenedíj: 1—5 napig való, 14 napig való, 14 napnál hosszabb tartózkodásnál,

egy személy után	4 korona	12 korona	24 korona,
minden további személy után,			
ki a családhoz tartozik	—	6 »	12 »
10—15 éves gyermek után	2 »	4 »	8 »
3—10 éves gyermek után	—	2 »	4 »
cselédért egyenként	2 »	2 »	2 »

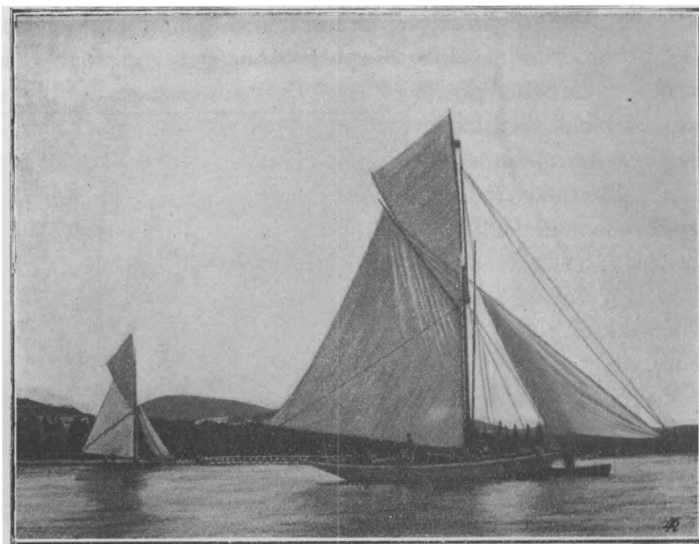
22. ábra. Horgonyzó vitorlások.

(Vojnich Oszkár fotogr. után).

23. ábra. Szélcsendben.

(Vojnich Oszkár fotografiája után).

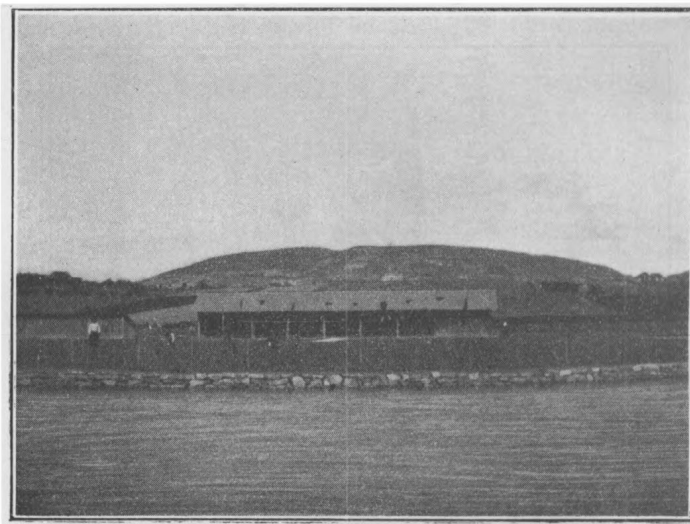

24. ábra. Verseny közben.

(Vojnich Oszkár fotográfiája után).

Meleg- és gőzfürdők árai:

	délelőtt	délután
I. osztályú márvány-kádfürdő	2 korona	2 korona,
pezsgő-szénsavas fürdő	2 »	—
I. osztályú fakád	1 kor. 60 fill.	1 kor. 40 fill.,
II. osztályú fürdő	1 korona	80 fillér,
gőzfürdő zuhanyval	2 »	—
tükör — lobogó — fürdő	1 »	1 korona,
ülő fürdő	60 fillér	60 fillér.

25. ábra. Galamblövő-ház Balaton-Füreden.

(Vojnich Oszkár fotográfiája után).

A Balaton-fürdők árai:

	délelőtt	délután.
I. osztályú magán Balaton-fürdő, egy személy . . .	1 korona	80 fillér,
II. » » » » » . . .	60 fillér	40 »
III. » » » » » . . .	40 »	20 »
férfi-közfürdő az uszodában	60 »	40 »
női » » » » »	60 »	40 »
tükörfürdő	1 kor. 60 fill.	1 kor. 40 fill.

26. ábra. Galamblövés Balaton-Füreden.
(Vojnich Oszkár fotográfiája után).

Alsó-Örs.

Ez a kis község a tó partján, egy kis öböl szélén nem messze Balaton-Füredtől, ettől északkeletnek fekszik. Nyáron át már is sokan keresik fel, mert nemcsak a faluban van kiadó lakás, de közvetlenül a tó partján is 9 csinos villa épült fel. A tó Alsó-Örsnél nádas, melyet helylyel-közzel kívágnak és fürdésre alkalmassá tesznek, e célra szolgál a sok külön fürdőbódé, mely a tó partján áll.

Posta- és távirda-hivatal Felső-Örsön van.

A fürdőbódék használatáért idegen vendég egy évadra 4 koronát fizet.

b) A veszprémmegyei Balatonpart.

A veszprémi Balatonpart tulajdonságai részben megegyeznek a zalai partival, részben pedig azonosak a somogyi partival. A veszprémi határban megy át a Balaton partja az északi-déli irányból a délkeleti majd délnyugati irányba s az ezen határban fekvő nyaralóhelyek a tónak részben északi, részben délkeleti és részben nyugati vízszélén fekszenek. Almádi és Kenese orvosilag jellemző tulajdonságai olyanok mint a zalai parton fekvő községeké, Siófok pedig gyógytani tekintetben egészen Somogyhoz tartozik.

Almádi.

Tervrajza a IV. táblán.

A Balaton északkeleti zugában egy kis öböl partján fekszik az almádi fürdőtelep kies völgykatlanban, melyet észak-, kelet- és nyugotról hegyek védenek meg a szelek ellen. Azelőtt kiterjedt szőlőskertek voltak itten, de a Phylloxera elpusztította, ekkor jutott ez évtized elején a veszprémi alispánnak boldogult VÉGHÉLYI DEZSŐ-nek az a gondolata, hogy a hepe-hupás területet a tökéletes elértéktelenedéstől megmentendő, Almáiban fürdőtelepet létesítsenek, mely célra részvénytársaságot alapított; ez a Balatonból a nádat itt jó részt kiirtatta, nagy közös fürdőházat (mostanában már 120 kabinnal) építtetett, a tó partján s beljebb parkot csináltatott, három vendéglőt s több villát építtetett és így az almádi fürdőnek alapját megvetette. Az elpusztult szőlők borházai is villákká alakultak át, úgy hogy jelenleg 167 nyaraló 314 szobával áll a vendégek rendelkezésére, mind többé-kevésbé kertek és szőlők közé elrejtve, mert a szőlőket újra rekonstruálták és valóban gyönyörű látványt nyújt most a fürdőtelep, hol a házak csupa kertek és szőlők közül kandikálnak ki. Legújabb időben Kneipp-féle vízgyógyintézetet is állítottak fel.

Almádi első sorban nyaralóhely (27. ábra), a hol szívesen vonják meg magukat a nagyvárosok lakosai, főleg azoknak családjai és miután nagyobb szerű központi helyiségeik még hiányoznak, az élet is itt leginkább családi, valóságos falusi élet. De azért a betegek is jól érzik magukat.

A tó vízszéle itten nagyrészt náddal van borítva, csak a fürdőház környéken tiszta, feneke kavicsos, a csendes és szélről védett öbölben a hullámverés ritka.

A jó, tiszta levegő, a Balaton-fürdők és a Kneipp-kúra sokféle betegségben főleg anemiában, neurastheniában és általános gyengeségben szenvedőknek teszik ajánlatossá Almádit.

Almádit rendes gőzhajózárs köti össze Balaton-Füreddel és Siófokkal. Posta- és gőzhajóállomása, távirdája, telefonja helyben van, vasúti állomása Veszprém vagy Siófok. Állandóan két fürdőorvos tartózkodik nyáron át a telepen.

Gyógydíj családonként 12 korona, személyenként 4 korona.

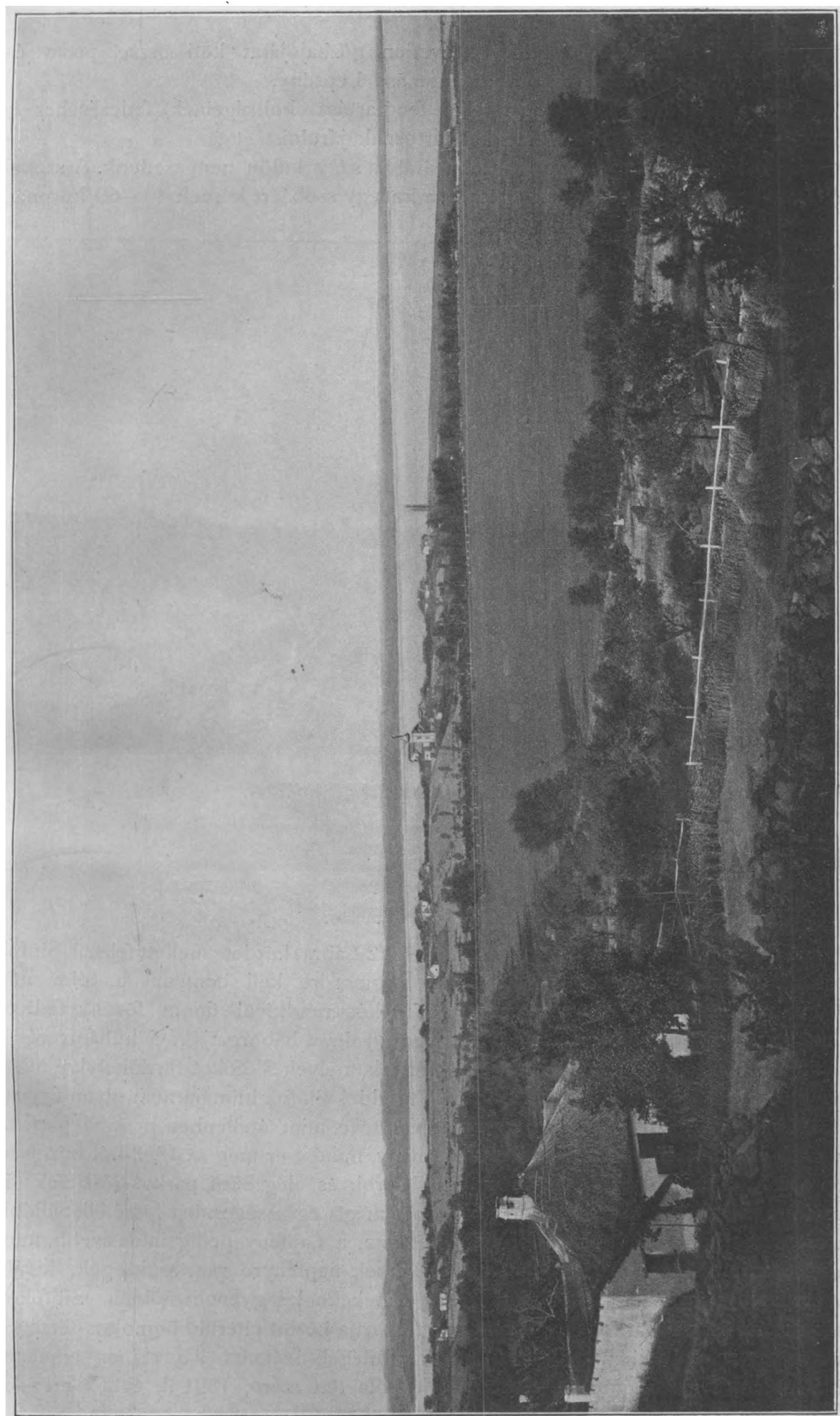
Fürdőárak:

egész évadra váltva személyenként egy fürdés	24 fillér,
különben egy-egy fürdés	30 „

Kenese.

A Balatonnak legészakkeletibb vízszélén magas partok aljában fekszik Kenese községe, melyet nagy előszeretettel keresnek fel festőművészeink. A Balaton partja itt nagyon nádas, ezért a községtől majdnem egy kilométer távolságban állították fel a fürdőbódékat, a fürdés a szabad Balatonban történik. Kenese nagy magyar község (28. ábra), melynek jómódú polgárainál körülbelül 150 szoba található, melyek ugyan egyszerűen bútorozták, de tiszták s így szerényebb igényeknek nagyon megfelelnek. Leginkább a főváros lakosai szeretnek Kenesén nyaralni.

(Néhai Klimm Mihály fotográfiája után).

27. ábra. Balaton-Amádi a kenesei magas partokkal a háttérben.

Siófokkal és Balaton-Füreddel közvetlen gőzhajójárat köti össze, posta- és távirat-hivatala is helyben van, vasúti állomása Lepsény.

Gyógydíja nincs, de a fürdőtelep fenntartása költségeinek fedezéséhez a vendégcsaládok 4—8 korona illetékkel tartoznak járulni.

A fürdőár már benne van a szoba árában s így külön nem szedetik. A szoba-árak is nagyon méltányosak, az egész évadra egy szobáért kérnek 40—60 koronát.

(Lóczy L. fotográfiája után).

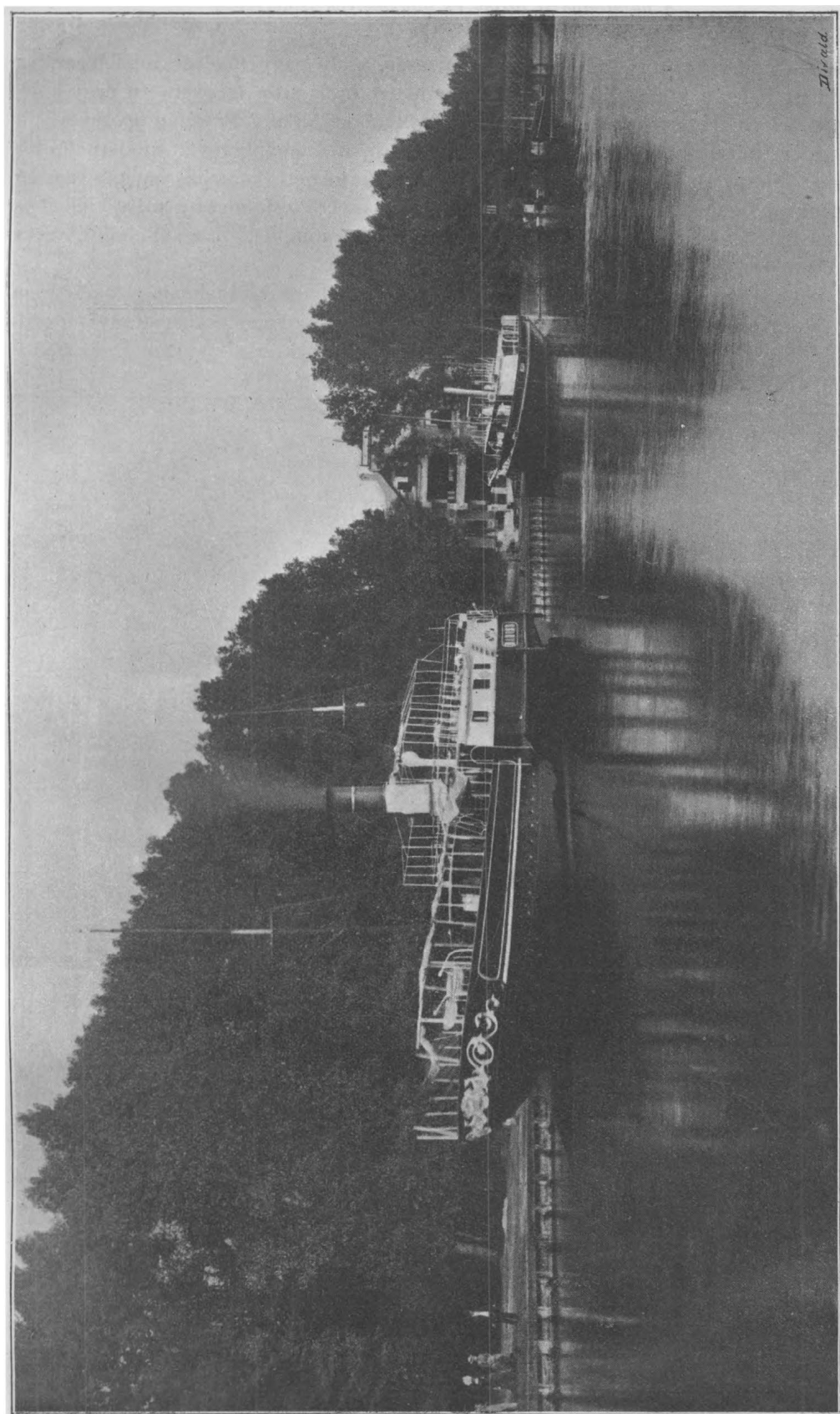
28. ábra. Kenese a gőzhajó kiállóról.

Siófok.

Tervrajza az V. táblán.

A Balaton délkeleti partján a Sió-csatorna (29. ábra) kezdete mellett fekszik Siófok községe. A Balaton itten nagyon sekély s messzire kell bemenni a tóba, míg $1-1\frac{1}{2}$ méteres vizet lehet elérni, a tó fenekét rendkívül finom fővény fedi és miután az északról jövő szelek a tavat igen gyakran háborgatják, a hullámverés is majdnem állandó; ezek mind olyan körülmények, melyek Siófokot fürdőhelylyé mintegy praedestinálják. Ellentétben Balaton-Füreddel Siófok klímája nem olyan egyenletes és enyhe, a szeleknek is jobban ki van téve, mint átellenben a zalai part, fa és erdő árnyéka eleinte nem volt valami nagy, miként ez még az 1893-ból származó kép (32. ábra) mutatja; de azóta árnyas fasorok és elég sűrű parkos részletek támadtak a telepen (33. ábra). De azért éghajlata mégis egészséges, bár kissé ellenállóbb szervezetnek van csak hasznára; levegője tiszta, a napfény pedig intenzívebb, mint másutt, azért azután olyan betegeknek, a kiknek napfényre van szükségük, kiváló jó eredményt is idéz elő, tehát satnya gyermekeknek s gyenge nőknek. Siófokon már azelőtt is volt fürdő, s a vasút meg a tó partja között elterülő homokos térségen már a hetvenes években építettek idegen vendégek számára hat csinos emeletes villát. Jelentősegre azonban csak néhány év óta tett szert; 1891-ik évben megal-

(Erőlyi László fotográfiája után).

29. ábra. A Sio-csatorna a gőzhajó kikötővel.

kult a «Siófok Balaton-fürdő» részvénytársaság, mely nagy tőkével rendelkezve, a vasút és Balaton között 60 hold kopár területet örök áron megvett, azt nagy költséggel feltöltette, csatornáztta, parkozta, vízvezetékekkel ellátta s azután gyönyörű, a kényelem minden kívánalmának megfelelő, európai értelemben vett modern fürdőtelepet létesített. A part mentén és a szállodák megett húzódik végig a hosszú fasorokkal beültetett korzó (30., 32. és 33. ábra), melyet este messze látható villamos ívlámpák világítanak meg. A tó partján, a korzó mentén, fekszik a két szálló, «Sió» és «Hullám», mindegyik 45—45 szobával (31. ábra).

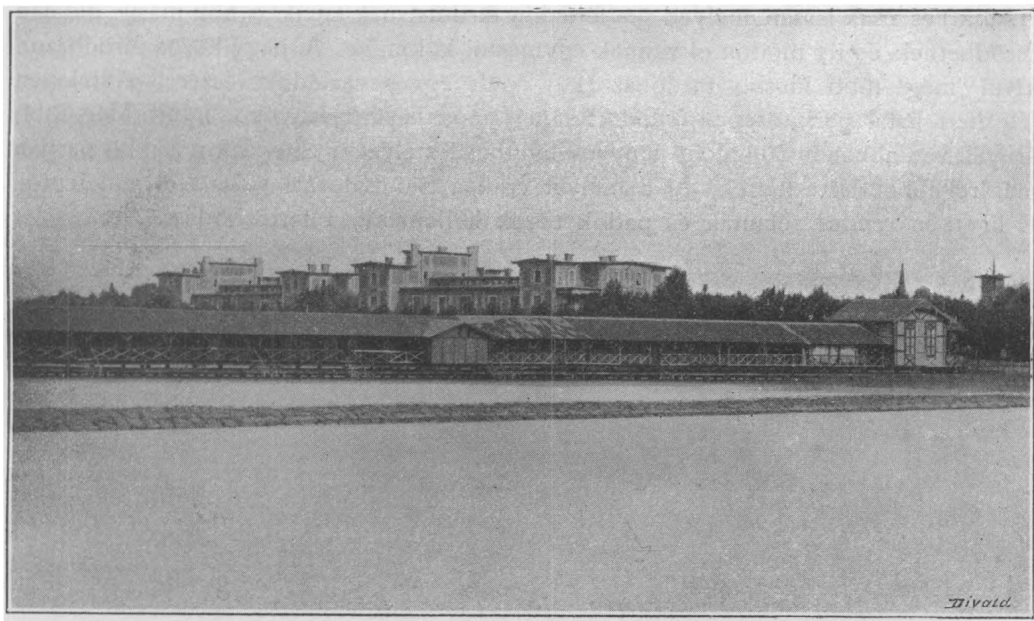
Mindkét szálló a hygiene, a kényelem legraffináltabb kívánalmait is tökéletesen kielégíti. Szobáik kényelmesek, nagyok, szellősek, czélszerűen és elegánsan bútorozottak, csarnokaik a forró nap heve ellen kellemes biztosítékot nyújtanak. A szálló-

30. ábra. Fürdőház és a korzó a «Siófok»-telepen.

(Glatz Henrik fotogr. után).

dák közelében szintén a tó partján fekszik a vendéglő nagy éttermeivel, kávéházával s több terraszszerű verandáival, melyek felváltva a nap minden szakában árnyékot nyújtanak. A tótól kissé távolabb, de még mindig a parkban van a harmadik szálló a «Központi szálloda» 50 szobával. A telep területén kívül a vasúti pályaudvar közelében áll a «Fogas szálló», mely főleg a turisták részére szolgál szállással. A telepnek a község felé való részében, de még a parkban állanak a magán nyaralók, a vasuti pályán túl fekszik a község, melyben a lakosoknál, de újonnan épült villákban is nagyon sok szoba kiadó, ezekhez számíthatjuk még a régebben épült nyaralókat a Sió-csatorna közelében. Mindebből kitűnik, hogy Siófokon nagyon sok lakás kapható; de persze jól berendezett és egészséges lakások csak a fürdőtelep területén s annak közvetlen közelében találhatók. A tó partján messze bent a Balatonban áll a közös fürdőház 160 fürdőkabinnal, uszoda voltaképen nincs, ha-

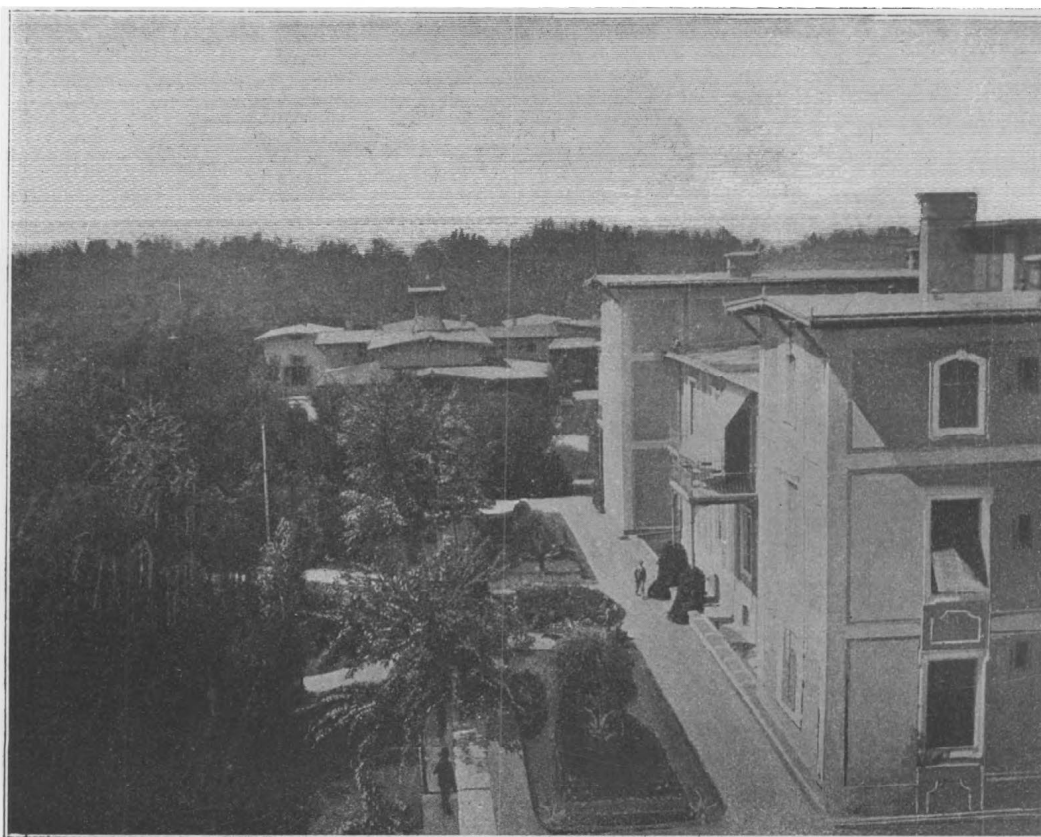

31. ábra. Szállodák és a fürdőház a Siófok-telepen.
(Erdélyi László fotográfiája után).

(Glatz Henrik fotográfiája után). 32. ábra. A korzó Siófokon az 1893. évben.

nem fürdésre és úszásra a szabad Balatont használják, melynek vize itt sekély (1. ábra) és csak lassan mélyed; a férfiak a fürdőháznak egyik, a nők másik oldalán fürödhetnek és ily módon el vannak egymástól különítve. A nagy közös fürdőházon kívül még több kisebb fürdőház (20) épült egyes családok részére. A telepen létesített fiatal park, szépen fejlődött s már most is sűrű árnyékot nyújt. Még több árnyék van abban a 20 holdas fenyves ligetben, melyet a Sió-csatorna jobb partján már régebben létesítettek, és a melyet csak a Sió-csatorna választ el a teleptől. E ligetben rendes sétautak és padok teszik kellemessé a tartózkodást.

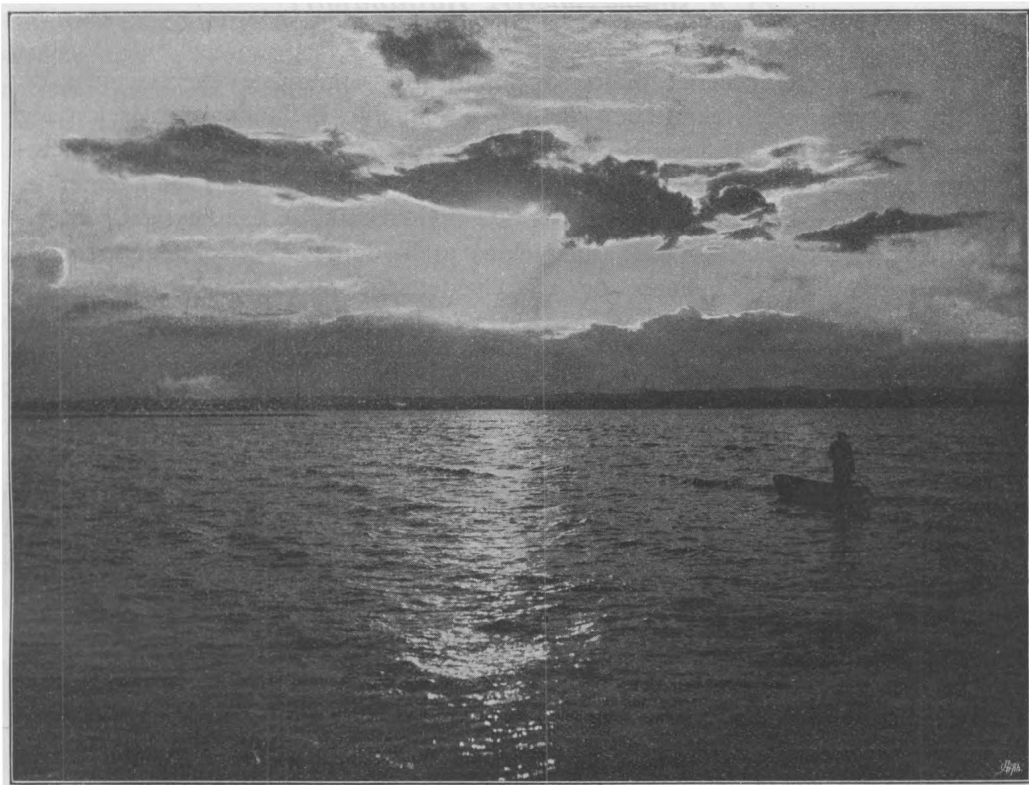
33. A «Sió» szálloda és a vendéglő közötti parkrészlet 1898-ban.

(Glatz Henrik fotográfiája után).

A mennyiben a szárazon csak korlátolt módon találhatni szórakozást, a legtöbb élvezetet a Balaton nyújtja (34. ábra). Evezés, csolnakázás és egyéb vízi-sport egy oldalról sok mulatságot nyújt, másrészt mint testedző gyakorlat is figyelmet érdemel. A rendes fürdői szórakozások: lawn-tennis, térszene, táncz és hangverseny estélyek kerékpározás és lovaglás itt sem hiányoznak, ezekhez járulnak még a nyári kerékpár-, úszó- és lóversenyek.

Siófok javalatai. Siófok első sorban üdülő- és nyaralóhely, a hova a nagyvárosok lakosai pihenni szoktak menni, de sok esetben a betegeknek is ajánlható. Mindazon esetekben, a mikor hűvös fürdők, jó levegő és napfény vannak ajánlva, Siófok jó eredményeket fog feltüntetni. Ilyen esetek az ideges bántalmak különböző nevei, de főleg a neurasthenia, azután az általános gyengeség és vérszük-

ség — anaemia, kiváltképen nőknél, eldoradója azonban Siófok az elsatnyult gyerekeknek. Az intensivebb napfény, a tiszta homokban való játszás, a friss levegő s a balatoni fürdők már sok vézna, sápadt gyermeknek orcáját pirosították meg s öntöttek bele új életet. Nagymértékben elősegíti a gyógyulást a némely esetekben a tornázás és massage, melyek szintén a testet edzik, tehát Siófok természetes gyógytényezőit fokozzák, mert ezeknek is a test edzése a főfeladatuk. Dr. NEY JÓZSEF déli-vasuti pálya- és fürdőorvos e célra a telep parkjában jól berendezett svéd-torna- és testgyógyászati intézetet állított fel.

34. ábra. Alkonyat Siófokon Tihany felé tekintve.

(Glatz Henrik fotográfiája után).

Gyógyszertár a községben van, fürdőorvos dr. ZALAI SÁMUEL. Siófok posta-, távirda-, vasúti- és gőzhajóállomás; telefon összeköttetésben áll Budapesttel.

A szobák árai nagyon különbözök a szerint, hogy a fürdőtelepen vagy a községben veszünk lakást.

Gyógy- és szendíj:

egy személy után	egy	hétre	4 korona,
10—15 éves gyermek után	»	»	2 »
3—10 » »	»	»	1 »
mindegyik cseléd	»	»	2 »

Ezek a díjak csak az ott tartózkodás első három hetében fizetendők.

Fürdőárak a nagy fürdőházban :

felnőttek számára		60 fillér,
gyermekek számára		30 »
20 bérletjegy	felnőttek számára	10 korona 80 »
	gyermekek számára	5 » 40 »

c) A somogymegyei Balatonpart.

Politikai beosztás szerint Siófok ugyan még Veszprémmegyéhez tartozik, de geográfiai és geológiai tekintetben azonos a somogyi Balatonparttal és tényleg átmenve a Sió csatornáján már Somogyban vagyunk. A siófoki embert Veszprém-ben keresztek és Somogyban temetik el, mert a Sió-csatornán túl van a temetője. A somogyi vagyis délkeleti part lényegesen különbözik az északnyugati, vagyis zalai parttól. A zalai partot védik a hegyek az uralkodó északi szelektől, ennél fogva klímája egyenletesebb, enyhébb, de a szélvédettsége okozza azt is, hogy a tó kevésbé jöven mozgásba, a hínár és nádas itt jobban tenyészik, a tó feneké a part közelében mélyebb, de iszapos vagy kavicsos. Ellenben a somogyi partot nem védik hegyek, csak itt-ott lankás dombok; a szélnek minden oldalról jobban van kitéve, ezért a tó vize majd mindig hullámszik és az északi szél ide hordja évezredek óta a fővényt és homokot. E hatások következtében a somogyi part mentén a tó feneké sekély; mélyen kell a tóba behatolni, míg mélyebb vízre akadunk; a tó fenekét finom fővény borítja.

A somogyi parton a községek meglehetősen távol fekszenek egymástól, a mi a nagy latifundiumok következménye és ennél fogva a lakosság gyér. A tó partján hiányzik a fa és az árnyék; gyakori a szél s azért sokáig senki sem gondolt arra, hogy a somogyi parton fürdőtelepeket alapítson. Csak a mióta a siófoki fürdőt megalapították s itt megtanulták, hogy a Balatonnak eddig nem méltatott tulajdonságai balneológiai tekintetből fontosak és a mint Siófok mindjobban érvényesült, kezdtek a somogyiak is mozogni, s most alig van már a somogyi Balatonparton község, melyben nyáron át ne tartózkodnának vendégek; nem mulik el év, hogy majd mindenütt ne épülnének új meg új villák; sőt 3—4 év alatt fényüzéssel épített és a legnagyobb kényelemmel berendezett nyaraló- és fürdőtelepek mintegy varázsütésre tűntek elő.

Orvosi szempontból fontos tényezők pedig a következők: A víz sikérsége (sekélyisége), aminek folytán a víz jobban felmelegszik és ami biztosítja a gyermekeket minden befúási veszedelem ellen, továbbá a gyakori szél, mely egyrészt a hullámverést előidéz, másrészt a levegő tisztaságát okozza, mert legtöbb esetben északról, tehát a tavon keresztül áramlik, ilyenformán rendesen pormentes és páratelt levegő éri a partokat, a harmadik tényező a fokozottabb inszoláció, az erős napfény. Tényleg ezen tényezők hasonlatossága a tenger partján létező viszonyokkal okozzák, hogy a somogyi partok fürdőhelyeit méltán állítjuk a tengeri fürdőkkel egy sorba és ennek következtében nagyon gyakran bizvást rendelhetjük a somogyi balatonparti fürdőket a tengeri fürdők helyett, a nélkül, hogy a balatonparti fürdőket a tengeri fürdőkkel azonosítanunk lehetne.

A Balaton délkeleti partján — a somogyi oldalon — fekvő fürdők javalatai majdnem azonosak Siófok javalati körével; tehát rendelhetők vérszükség — anaemia — idegbántalmak, főleg neurasthenia és a gyermekek gyengesége, azok anyagforgalmi betegségei, vagyis leginkább a görvélyesség eseteiben.

A somogyi oldalon csak legújabbban keresik fel üdülők és betegek a Balatont, de azért nincs ott község, a melyekben ne indult volna meg a mozgalom, hogy az idegen vendégek befogadására és elhelyezésére új építkezésekkel, javításokkal és egyéb berendezésekkel a falusi házakat alkalmassá tegyék; sőt bámulatos gyorsasággal épülnek fel itt egészen új fürdőhelyek felszerelve mindennel, amit csak modern gyógyhelyektől meg lehet kívánni. Remélhető tehát, hogy nincs messze már az az idő, amikor Siófoktól egész Balaton-Szentgyörgyig csupa nyaralótelep fogja keríteni a Balatont.

Zamárdi.

A siófoki és szántódi vasúti állomás között, magasabb domb tetején fekszik a község, melynek lakosai jómódú magyarok. A Balaton vize itt nagyon síkér és messzire kell a tóba menni, hogy úszni lehessen; a víz fenekét igen finom homok fűdi. A Balaton és a község között elterülő térség kopár, csak most kezdik befásítani és szőlővel beültetni. A község utcáiban azonban az akác- és nyárfasorok meglehetősen sűrűen vannak, míg a házakat környező kertekben gyümölcsfák adnak árnyékot.

A vendégek az egyes polgárházakban találnak egyszerű, de tiszta lakást, körülbelül 35 szobában, ezeken kívül még 4 magánvilla is áll már Zamárdiban. A domb tetején távolabb a községtől csinos modern nyaraló épült, melynek 8 szobája a vendégek rendelkezésére áll, a kik itt penzioszerű ellátásban részesülnek, jó tekepálya, csinos fűdött nyári ebédlő is rendelkezésükre áll.

A kilátás a szemben fekvő Tihanyra és a zalai bérczekre, jobbra Siófokra és balra B.-Földvára igen szép.

A tó partján számos fürdőbódé látható.

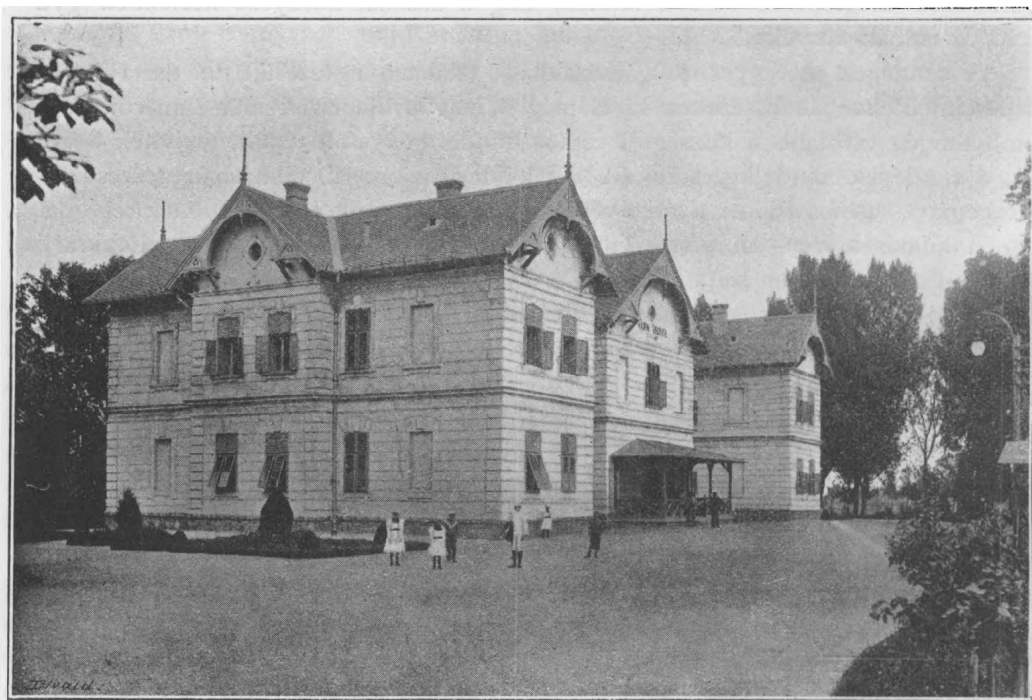
Posta helyben. Vasúti állomása a közelben fekvő Szántód.

Balaton-Földvár.

Tervrajza a VI. táblán.

Köröshegy község határában közel a tóhoz a somogyi halmoknak a tó felé meredek falban lecsapott martján fekszenek egy régi kelta földvár sánczai, míg körülötte a halmok fokozatosan lankásodnak el a tavat környező sík területbe. A földvár és környéke gróf SZÉCHENYI VIKTOR birtoka, a ki a tó és a földvár közti tért, valamint az utóbbinak oldalait már a hetvenes években befásította és 1893—96-dik évben a balaton-földvári fürdő-telepet alapította, a mely már most is egyike a legszebb nyaraló-helyeknek. Fekvése szemben a tihanyi félszigettel igen szép, kilátása a magasabb pontokról a Balaton keleti és nyugati medencéjére (36. ábra), a zalai hegyekre és Somogy belsejébe elragadó!

A telep, melyen több mint 42 nyaraló és szálloda áll, részben a régi földvár déli oldalán húzódik fel a domb tetejére, a hol szebbnél szebb villák állanak, részben a hegy alatt a vasúti pálya mindkét oldalán a sikon egész a tó partjáig terül el. E gyönyörű telepnek megalapítása és rendezése SPUR ISTVÁN mérnöknek kizárólagos érdeme. A hegyről jól tartott szerpentin-út vezet fák között a síkra, a hol az árnyas liget s a csinos park terül el, melyben szétszórtnak állnak az egyes nyaralók s a nagyobb szállodák és az étterem A «Kupavezér», (35. ábra),

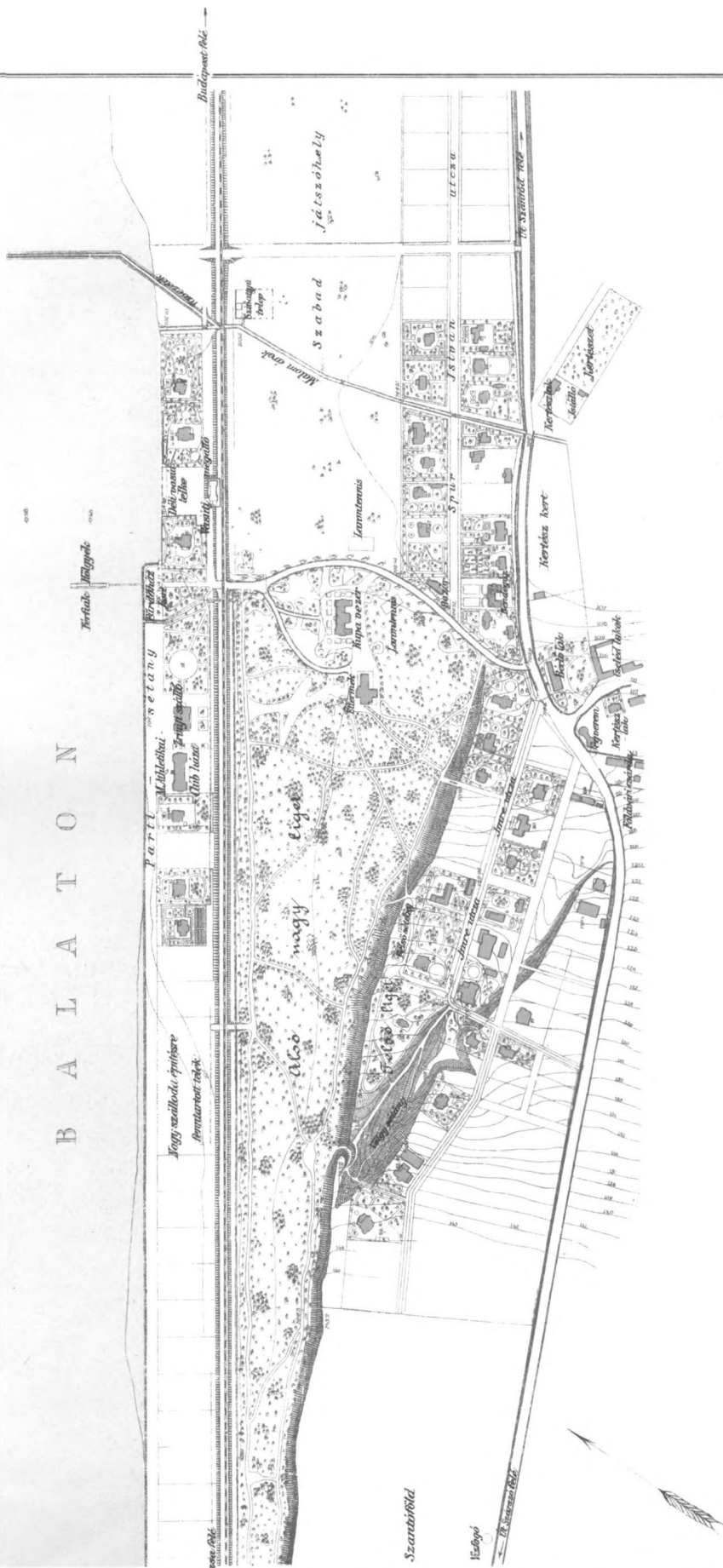
35. ábra. «Kupavezér» című szálloda Balaton-Földváron.

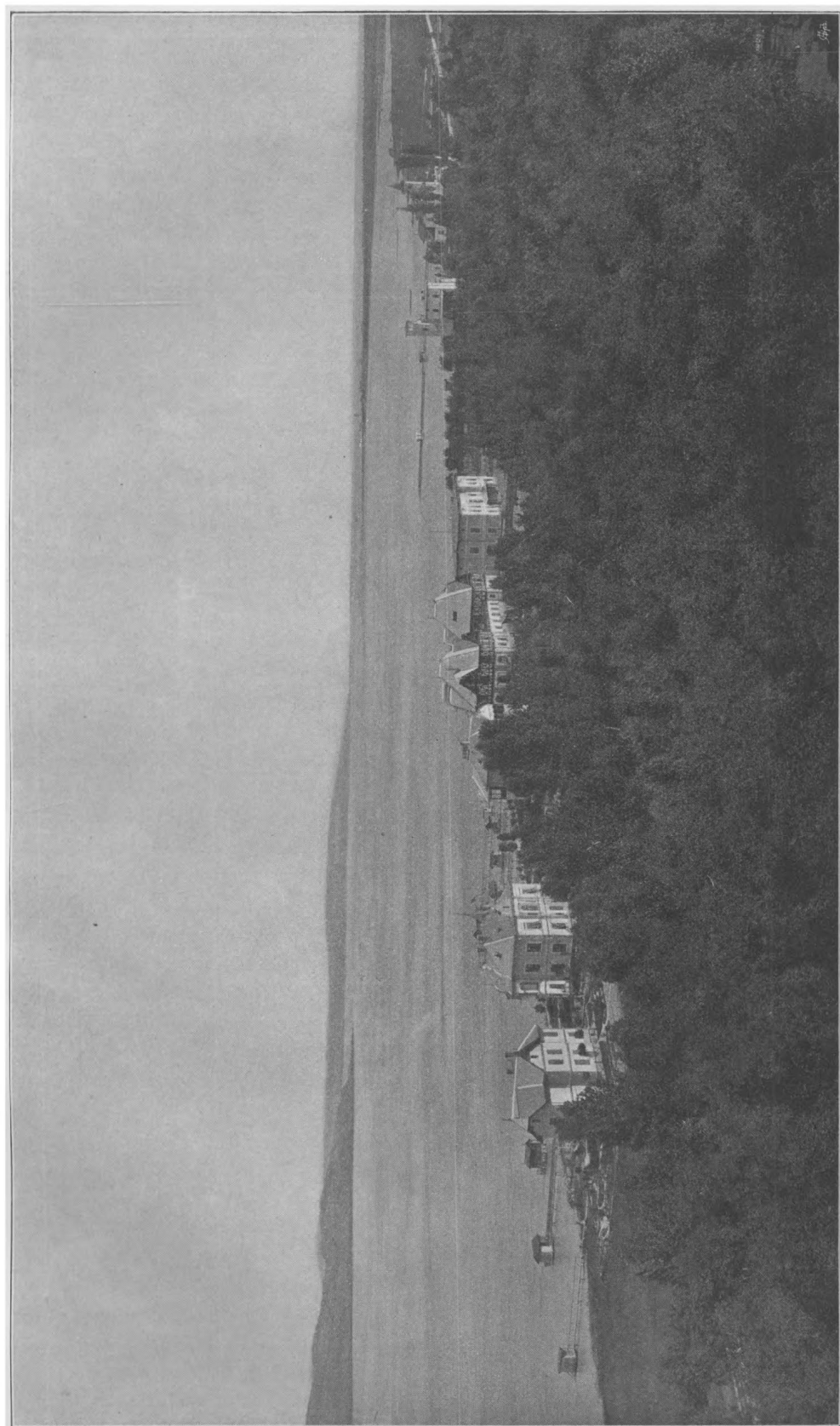
(Erdélyi László fotográfiája után).

«Bendeguz», «Zrinyi» szállókban 96 szoba áll a vendégek rendelkezésére; a «Kupavezér-től» nem messze van a 23 méter magas kilátó toronnyal ellátott vendéglő, tágas szükséges étkező és kávéházi termekkel és fődött verandákkal. Közvetlenül a tó partján számos nyaraló között emelkedik egy második főleg a turisták

BALATON-FÖLDVÁR NYARALÓ TELEP

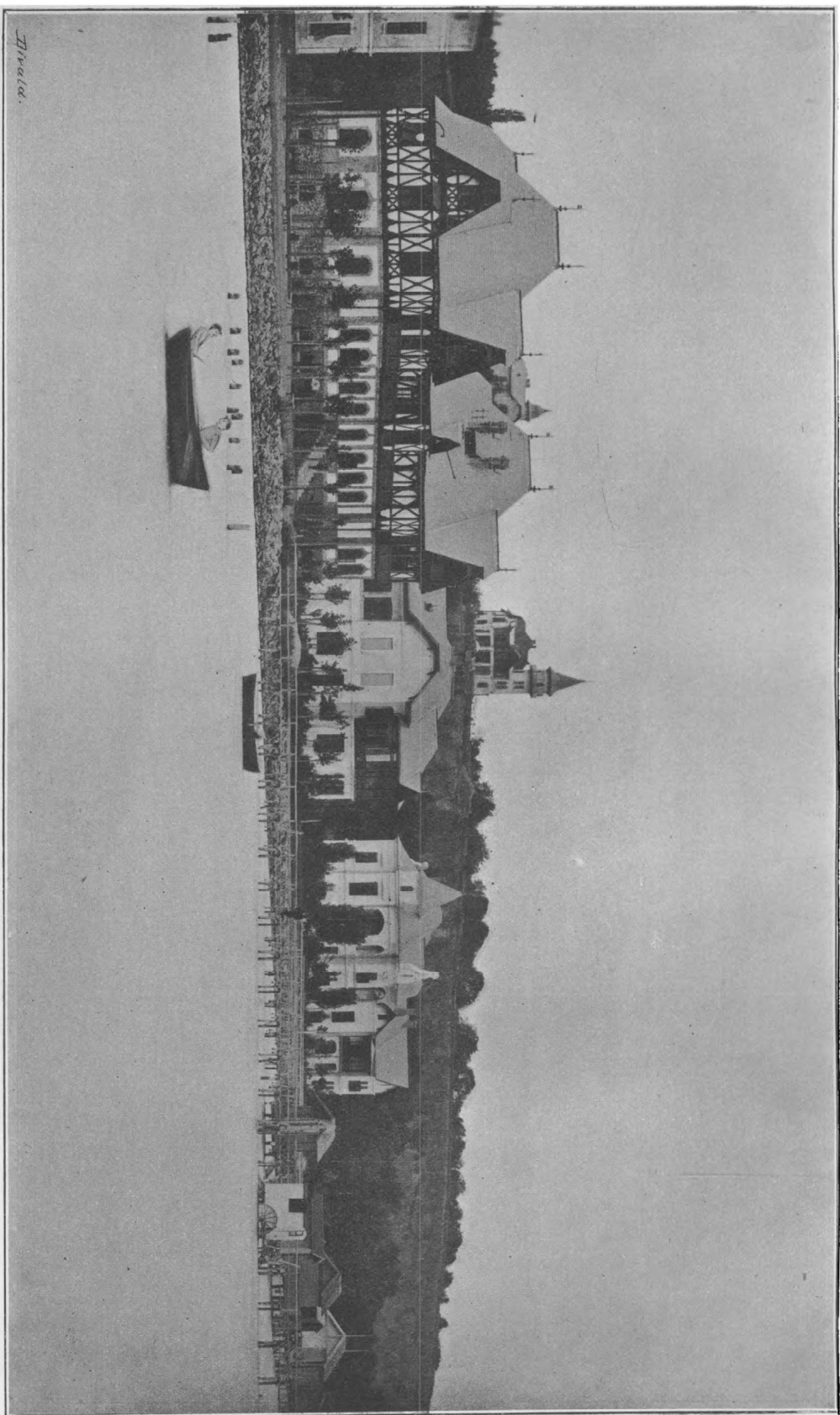
MÉRTEK 1:6,400

(Erdélyi László jénykepe után).

56. ábra. Kildtás Balaton-Földvár régi földszéncsarnok.

Zivada.

(Ferdévi László fotográfia után).

37. ábra. A Magyar Athletikai klub háza és környéke Balaton-Földvártn.

részére épült szálloda, ettől nyugat-felé a Magyar Athletikai klub háza s kikötője (37. ábra), kelet felé pedig a nagy közös fürdőház, és a gőzhajó mólója, mindkettő mélyen nyulik be a tóba, mert itt is a part mellett a tó vize igen siker, csak 300 méternyire éri el az 1·60 méter mélységet.

Az egész telepnek villamos világítása és vízvezetéki hálózata van..

B-Földvár par excellence üdülőhely és nyaralótelep, a hol a legtöbb vendég a saját villájában lakik. Szórakozás, multság bőven akad, mert a vízi sport minden neme, valamint a szárazföldi kirándulások, játékok táncz- és zeneestélyek gyakoriak.

Posta-, távirda-, vasúti és gőzhajózási állomás helyben van, gyógyszerár és orvos az 1·8 kilométerre eső Kőröshegyen található.

A park és kert fentartására minden villatulajdonos évente 20 koronát fizet.

Gyógy- és zene-díj fejében :

személyenként és hetenként minden felnőtt vendég fizet 2 koronát.

Fürdőárak :

egy fürdésért 40 fillér.

Szárszó.

Magas dombon, közel a tóhoz fekszik a csinos és tiszta község, melyben a gazdáknál 50—60 szoba vendégeknek kiadó ; az utcák be vannak fásítva és így árnyékos helyet is eleget találni. A vendégek legnagyobb része otthon főzet, mert a községben van ugyan vendéglő, de ez nem elégíti ki a követelményeket. A község és tó közötti tért most kezdik befásítani és szőlővel kiültetni. Legújabb időben a vasút mellett épült egy csinos villa s épülőben van egy vendéglő is. A tó partján külön-külön fürdőbódék állnak az egyes családok részére. Már most is számosan keresik föl Szárszót azok közül, akik a zajos életet kerülik, vagy pedig jutányosan akarják a nyarat eltölteni.

Posta helyben, vasúti és távirda állomása Szántód vagy Falu-Szemes. Gyógyszertár és orvos Kőtsén.

Egy fürdőbóde használatáért az egész évadra 4 koronát fizetnek.

Falu-Szemes.

A község egy kilométernyire a tótól, homokos lapályon terül el. A faluban elég tiszta és elég kényelmes szobák kaphatók. A vasút mellett kezdik a területet szőlővel beültetni, sőt akáczfákkal fásítani is. A vasút és a község közötti kis magaslaton az idén igen szép villa épült és több nyaraló épülőfélben van, mint a gróf HUNYADY-féle birtokon már parcellázott jövődöbeli nyaralótelep első kezdete. Falu-Szemest a vendégek aránylag nagy számban keresik fel, mert a Balatonban való fürdés itt igen kellemes ; már sok fürdőbóde áll a tó partján.

Posta- és vasúti állomás helyben van. Távirdahivatal, gyógyszerár és orvos Boglárón található.

Lelle.

Tervrajza a VII. táblán.

A község dél felé a tótól egy terraszon terül el, a házak előtt leginkább akác-fákat ültettek, melyek árnyékossá teszik utcáit. A község és tó közötti finom homokkal borított térség nagy része fenyőerdővel, jegenyével van beültetve, szőlőkertek, villatelkek foglalják el többi részét. Gróf JANKOVICS LÁSZLÓ és SZALAY IMRE mint birtokosok e területet parcellázták, ahova mostan a nyaralókat építik, eddig már 12 felépült és már ezeket lakták is, többet pedig mostan építenek. Mindebből látszik, hogy rövid néhány év múlva Lelle nagyobb szabású fürdőhely lesz, melyet egészséges fekvése, és a Balatonnak erős hullámverése miatt, fürdésre épen itt nagyon alkalmas volta gyógyhelynek praedestinál. A kilátás északnak a zalai bérczekre, délnek a bortermő Kishegyre szintén igen szép. A községben a polgároknál 30—35 tiszta, nagy szoba kapható; a «Hattyu» szálloda 10 szobájával fák árnyékában van. Közös fürdőház nincsen, de egyes fürdőbódék számosak a tópartján. SZALAY IMRE úr afrikai és keletindiai utazásai közben szerzett természetrajzi és néprajzi gyűjteményét szívesen megmutatja az érdeklődő fürdővendégeknek.

Posta-, távirda-, vasúti állomás helyben, gyógyszerár Boglárán van. Fürdőorvos dr. LISZNYAY ELEMÉR.

Boglár.

Tervrajza a VII. táblán.

A régi földvárval koronázott Kopaszhegy és a Sándor-domb aljában (38. ábra) terül el a község, mely mint fontos kereskedelmi góczpont kisvárosias színnel és berendezéssel bír. A községben van több vendéglő és fogadó, kávéház és az egyes házakban is van vagy 8—10 elég csinosan berendezett kiadó szoba. A vendégek azonban előszeretettel keresik fel a Kopaszhegy és Sándor-domb közötti árnyékos helyen fekvő «Hétház» nevezett épületeket, mert arra szekerek nem járnak; ott tehát csend és pormentes levegő van, míg a községben az öntözés daczára a nagy forgalom kellemetlenné teszi a tartózkodást. A hét házon kívül a tóparton is épült néhány villa és ezek száma évről évre szaporodik a parcellázott parton. Állandó zene, kirándulások szárazon és vizen elég szórakozást nyújtanak. A fürdés rendkívül kellemes, a tó vize csak lassan mélyed, feneke finom fővény. A fürdéshez nincs külön fürdőház, de igen sok fürdőbódé. A Kopaszhegyről, mely a Balaton partján sík környezetből szigetszerűen emelkedik ki és vulkáni eredetű bazalt tuffából való, remek kilátás nyílik a zalai hegyekre különösen a Fülöpi hegyre és a Badacsony felé (39. ábra). Boglár és Révfülöp között egész éven át állandó gőzhajó járatok vannak.

Posta-, távirda-, vasút- és gőzhajóállomás helyben, úgyszintén orvos és gyógyszerár is.

Gyógydíj:

családfő számára	3	korona,
felnőtt családtag	»	2 »
gyermek	»	1 »

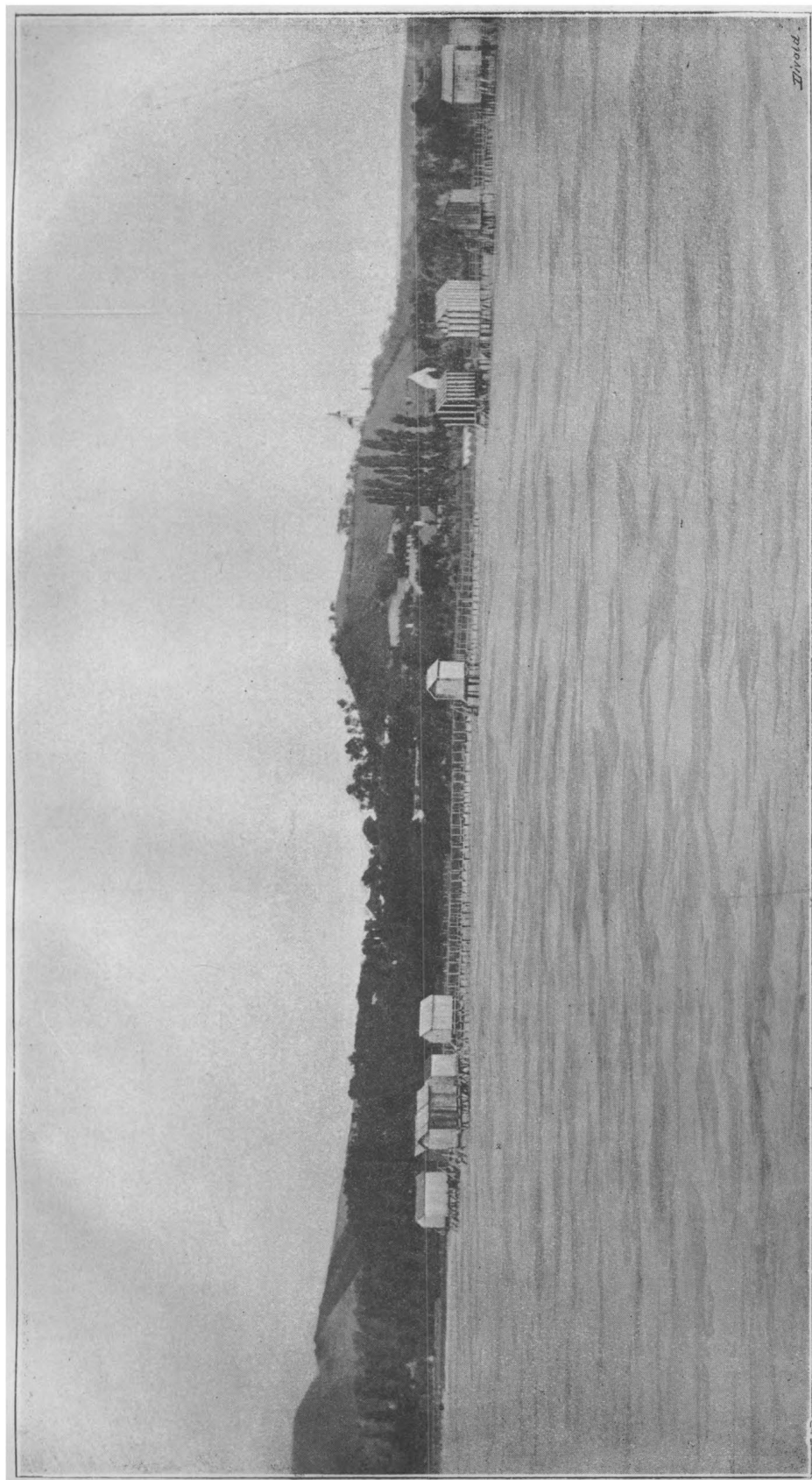
Fürdőárak:

egy fürdőkabin egy havi bérletre 10 korona.

BOGLÁR ÉS LELE TERVRAJZA

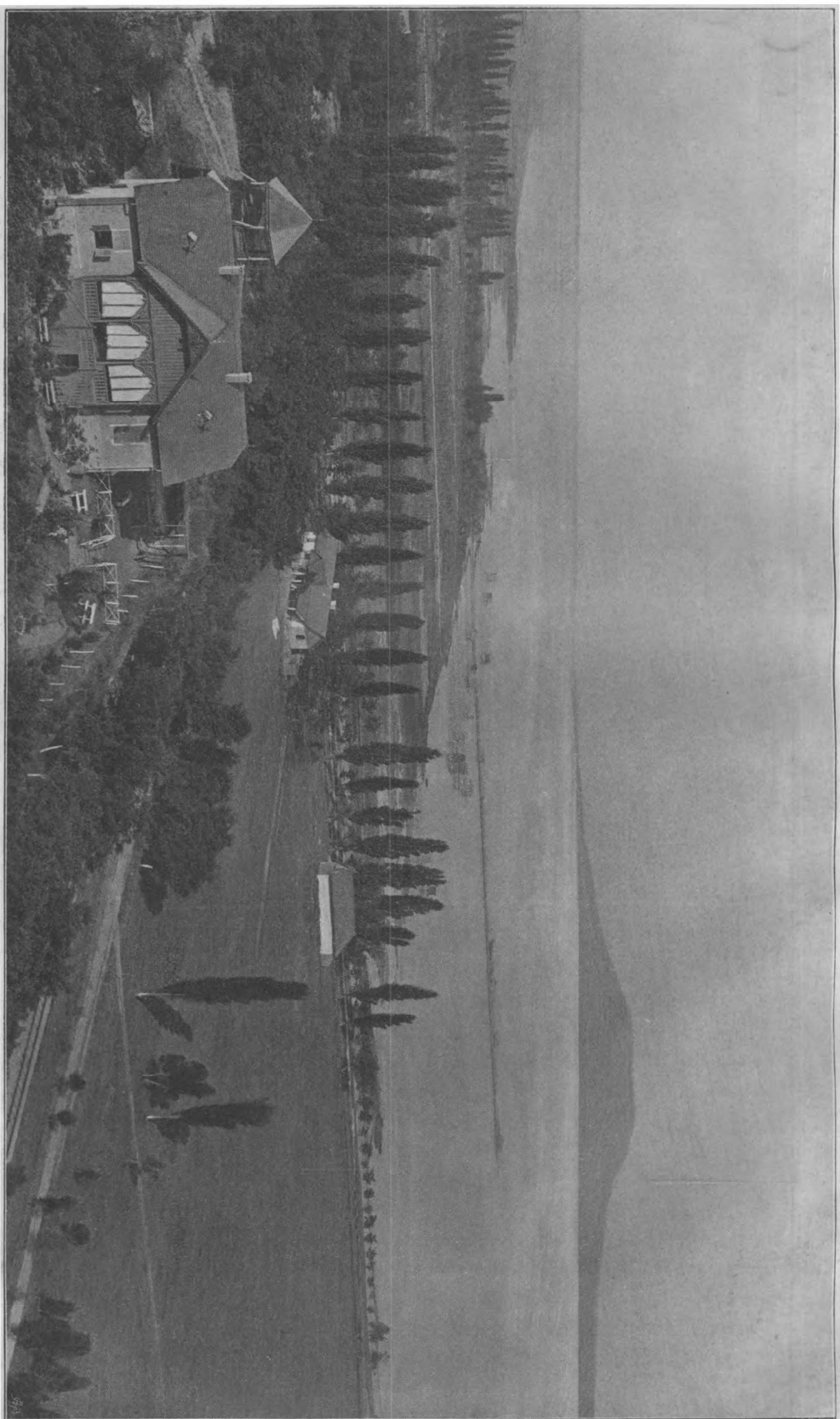
MÉRTÉK 1:20,000

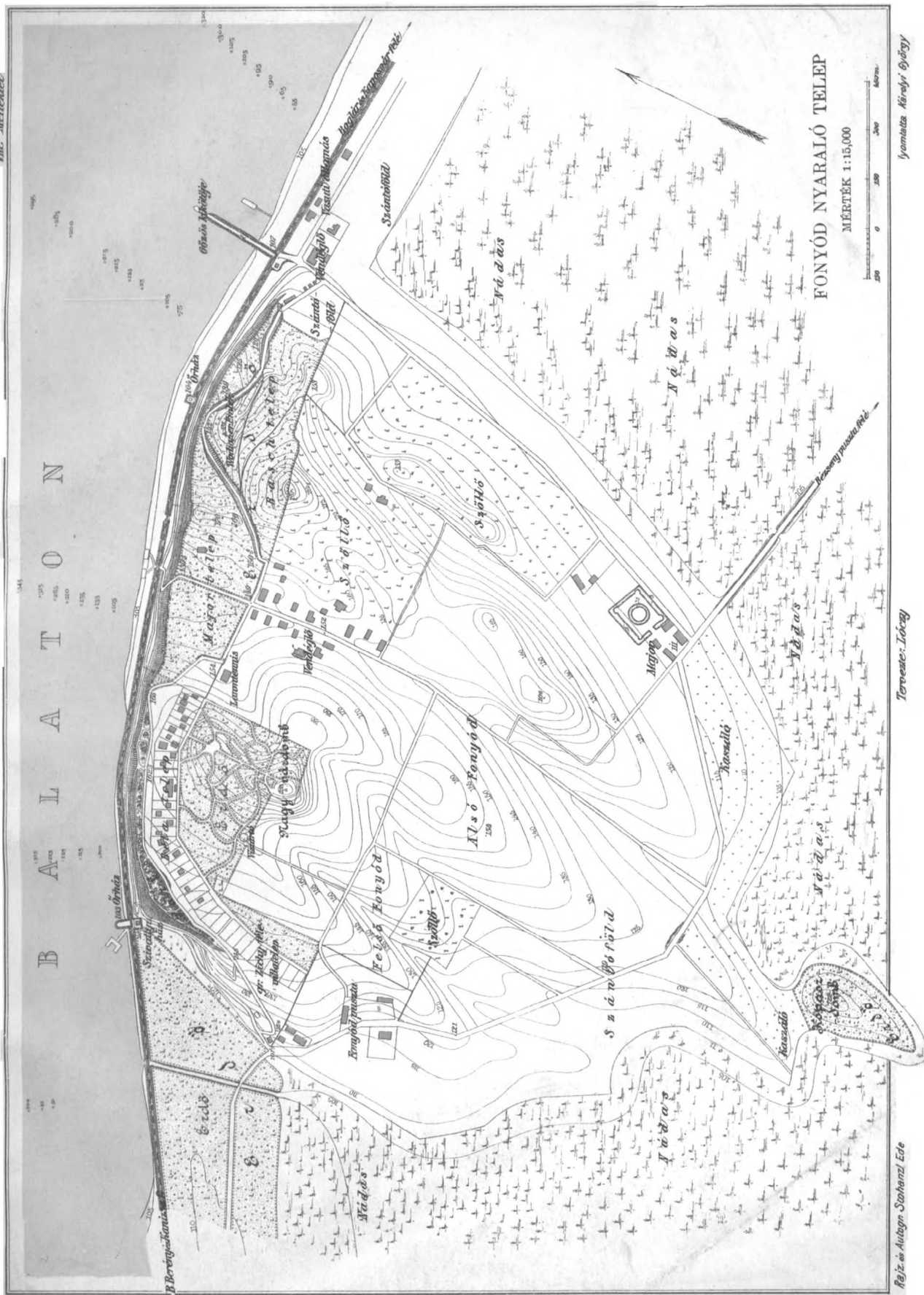
(Erdeilyi László fotográfiája után).

38. ábra. Boglár a Sándor-dombbal és balról a Kopaszhegyvel.

(Erdélyi László fotográfája után).

39. ábra. Kültárs a boglár Kopaszhegyről Badacsony felé.

FONYÓD NYARALÓ TELEP

MÉRTÉK 1:15,000

Képző és Autógnó Stúdió Ede

Tervező: Lóczy

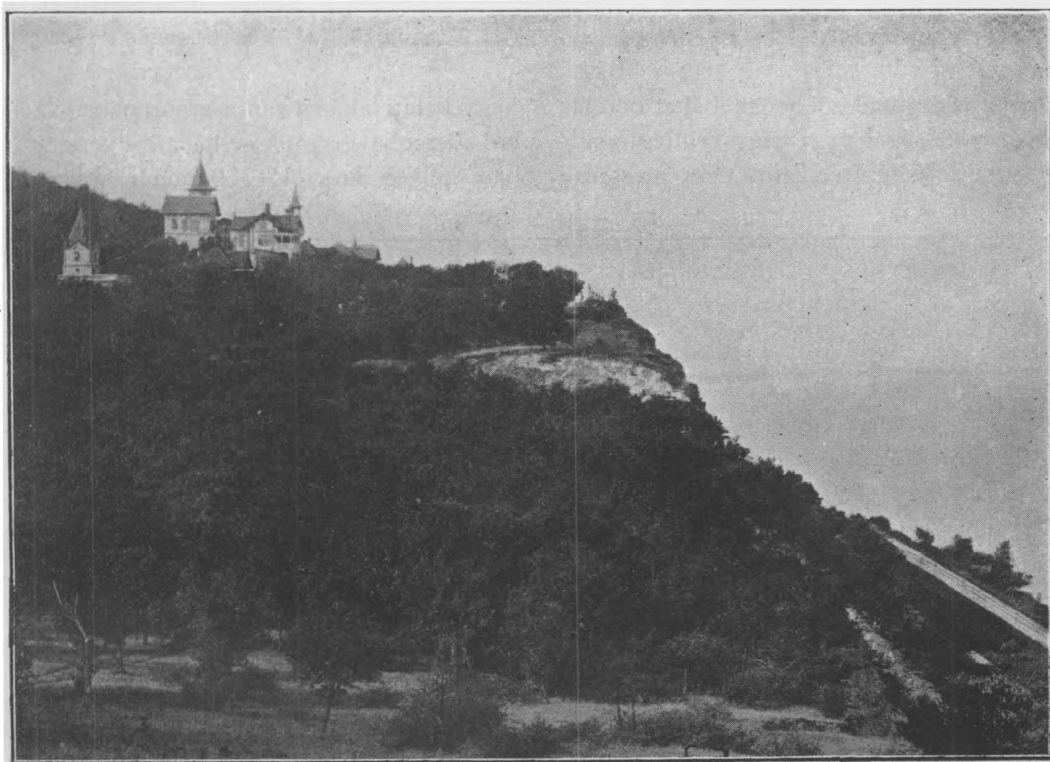
nyomata Károlyi Egyet

Fonyód.

Tervrajza a VIII. táblán.

Közvetlen a Balaton partja mellett emelkedik fel meredeken a boglárihoz hasonló szigetszerű fonyódi hegy (40. ábra), melynek két csúcsa között elterülő teknőalakú völgyülésében fekszik Fonyód hegyközsége, az egyes házak szőlőkeretek (melyek nagyrészt kipusztultak) között építvék. A Kis- és Nagy-várhegy tetejét tölgyerdő borítja, nemkülönben a két csúcs közötti lapos völgyülést is. A kilátás innen elragadó; az egész Balaton, Kenesétől Keszthelyig előttünk terül el, szemben találjuk a zalai hegyeket, délfelé a Nagyberek táru elénk, keletnek Boglár, Lengyeltóti vidéke látható, nyugatnak pedig a Balaton partján majdnem a Mária-telep kezdetéig húzódó fenyves, azontúl pedig a Mária-telepi nagy kiterjedésű szőlőültetvény tűnik elébünk. A fonyódi hegyen még most is láthatók a híres KUPA vezér fonyódi várának romjai, mely SZENT ISTVÁN király idejében bevehetetlennek tartatott.

A Várhegy tetején a tölgyerdő közepette épült fel a fonyódi «Béla» nyaralótelep. (40. ábra). Egy részvénytársaság vette meg a területet és parcellázva adta el,

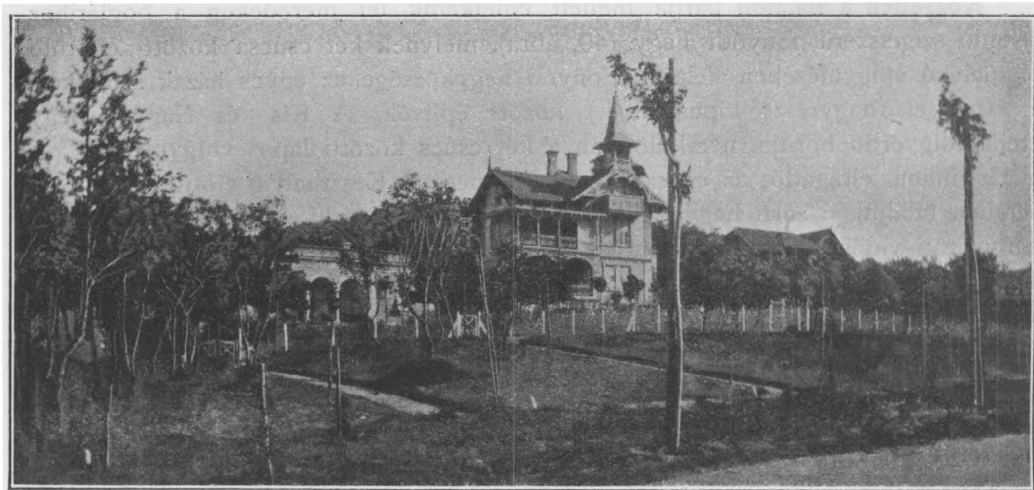

(Erdélyi László fotogr. után).

40. ábra. Fonyód a «Béla» nyaraló-telep villáival.

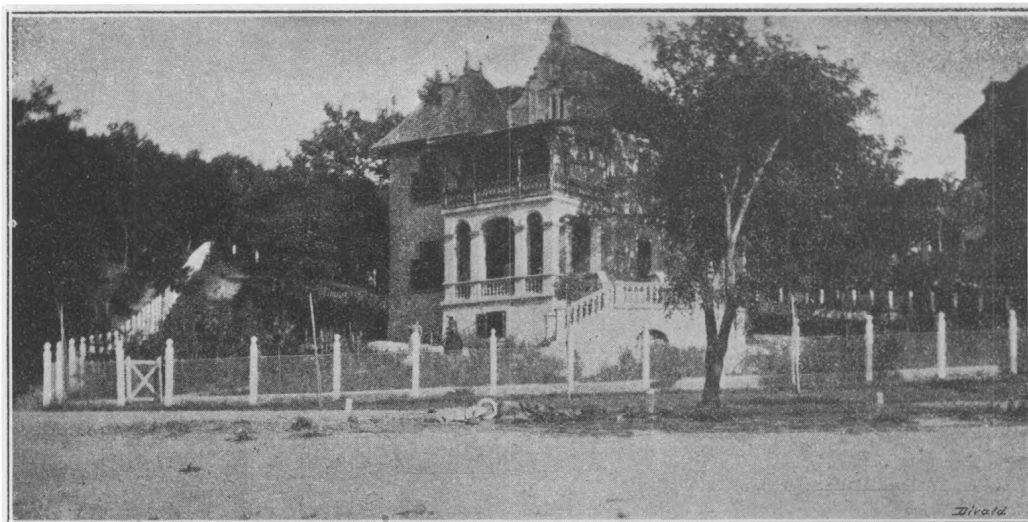
már eddig is több mint 24 szebbnél szebb villa épült fel és minden évben szaporodik ezeknek száma. Somogyvármegye tiszti főorvosát dr. SZAPLONCZAY MANÓ-t kell megalapítójául tekinteni. Családi jellegű nyaralók ezek (41. és 42. ábra), melyeket leginkább birtokosaik laknak. A «BÉLA»-nyaralótelepen kívül a hegy nyugati lejtőjén a

ZICHY-telep, a két orom közti lapon a községgel érintkezve a «MAJOR»-telep és a hegy keleti ereszkedőjén pedig a «BASCH»-telep kínálkozik parcellázott telkekkel a beépítésre. A faluban, mely a telephez nem messze esik, van egy elég jó fogadó (20 szobával) s a

(Lóczy L. fotográfiája után). 41. ábra. Nyaraló a fonyódi «Béla»-telepen.

község lakosainál is lehet szobákat bérelni. A hegy keleti lábánál van a vasúti pályaház tőszomszédságában a nagy vendégfogadó, a hol 20 szoba és jó konyha áll a vendégek rendelkezésére. Ettől nem messze a tóban mélyen benyúló 350 méter hosszú

(Lóczy L. fotográfiája után). 42. ábra. Nyaraló a fonyódi «Béla»-telepen.

kőmoló a gőzhajók kikötője; mellette épült fel a «Balatoni halászati részvénytársaság» nagy halász-tanyája. E moló közelében van egy közös fürdőház is 30 kabinnal; a hegy nyugati lábánál van a «BÉLA»-telep fürdőháza 34 nagy családi kabinnal és a hegy középső részének aljában a «MAJOR»-telep fürdőháza 20 kabinnal

Fonyódnak harmadik fürdőháza. A fürdőházak mélyen bent állanak a Balatonban, úgy hogy a fürdőházból mindjárt lehet fürödni és nem kell előbb messzire siker vizen átgázolni. A nagyvendéglőtől, az erdő árnyékában, jó kocsit vezet fel a «MAJOR»- és a «BÉLA»-telepre és onnét le a hegy nyugati aljára, a hol a «BÉLA»-telep tóbeli fürdőháza és vízvezetéki szivattyú-telepe van. Ez nyomja fel a kristálytiszta vizet a hegyen levő víztartóba, a honnan azután az egész «BÉLA»-telepet és annak minden egyes villáját jó friss vízzel látják el. Kanyargó gyalogutak vezetnek le a telepekből a fürdőházakhoz és a hegy alján is kocsit vonul végig. Terveznek lóvasutat is.

A fonyódi telep főleg klimatikus gyógyhely, melynek tiszta levegője, enyhe éghajlata, nagy erdeje és erdei sétái első sorban elgyengült s tüdőbajos betegeknek válnak javokra. Fürdője is kiváló, csak hogy a nap hevében a hegyről való leszállás és az újra való felmáshzás nem tartozik a legkellemetesebb műveletek közé. Eltekintve ettől, vagy pedig, ha a fürdőbe való szállítás akár kocsin, akár siklóval rendezve lesz, tényleg Fonyód lesz az egész somogyi parton a legszebb és legtökéletesebb fürdőtelep.

A vendégek szórakoztatásáról már most is eléggé gondoskodtak. Térzene, lawn-tennis, séták az árnyas erdőben, halászat; szárazföldi és vízi kirándulások már is napirenden vannak.

Posta-, távirda-, vasút és gőzhajóállomás helyben van. Fürdőorvosa állandóan ott tartózkodik.

Gyógydíj:

egy személy után	2 korona,
mindegyik felnőtt családtag után	1 »
A villatulajdonosok nem fizetnek gyógydíjat.	

Fürdőárak:

egy személy fizet ruha nélkül	30 fillért
» » ruhával	60 »
egy kabint két család bérelhet egy hónapra 60 koronáért.	

Balaton-Keresztur.

Fél kilométernyire a tó partjától fekszik a község, melynek lakosainál 50—60 tiszta szoba kapható. A községtől a tóig vezető út be van fásítva s a vasút és tó közötti homokos tér szőlővel beültetve. Itt kezdődik a Nagy-Berek, melynek szélén a tó mellett terül el vagy 6 kilométer hosszúságban az újonnan létesített nagy szőlőtelep, az úgynevezett Mária-telep, melynek részben az állam, részben a nagy latifundiumok birtokosai alapítottak, hogy a Zalában a Phylloxera pusztításai következtében tönkrement szőlőművelőknek keresetet adjanak. A vendégek ellátására, szórakoztatására semmi sem történik, mégis a tó partján nagyon sok fürdőbódét látunk. Ennek az a magyarázata, hogy rendkívül sokan keresik föl fürdés kedvéért a kereszturi fürdőbódékat, az egyik vonattal jönnek Somogy belsőbb részéből és a másikkal megint elutaznak. Itt t. i. a majdnem állandó hullámozás, a finom homokkal fődött tőfenék miatt igen kellemes a fürdőzés.

Posta-, távirda- és vasúti állomás helyben, orvos Kéthelyen van.

Balaton-Berény.

Tervrajza a IX. táblán.

Kis magaslaton, közel a tó partjához fekszik a nagy kiterjedésű község, melynek lakosai jó módú gazdák, a kik nagy részt szobáikat átalakítják, hogy azokban az idegen vendég jól érezhesse magát, az utcáikat és kertjeiket befásították, minek folytán árnyékos helyet eleget lehet találni. A falu szélén közel a tóhoz fekszik gr. HUNYADY-család nyaralója árnyékos park közepén és mellette található még 6 új villa. E villasor alatt a síkon kis akáczliget nyújt árnyékot. A faluban egy jó korcsma tisztességes ételmezést biztosít a vendégeknek. A villasor és a tó között épült az idén egy új vendégfogadó. A tó partján igen sok fürdőkabint állított fel a lakosság, melyet olcsó bérért enged át a vendégeknek. A fürdés igen kellemes, a tónak a somogyi parton található jó tulajdonságai itt mind fellelhetők. A község fekvése szép, gyönyörű kilátással Keszthelyre, Szigligetre, Badacsonyra és a zalai hegyekre.

Balaton-Berény már eddig is Somogynak egyik leglátogatottabb nyaralóhelye, melynek fürdőközönsége évről-évre szaporodik.

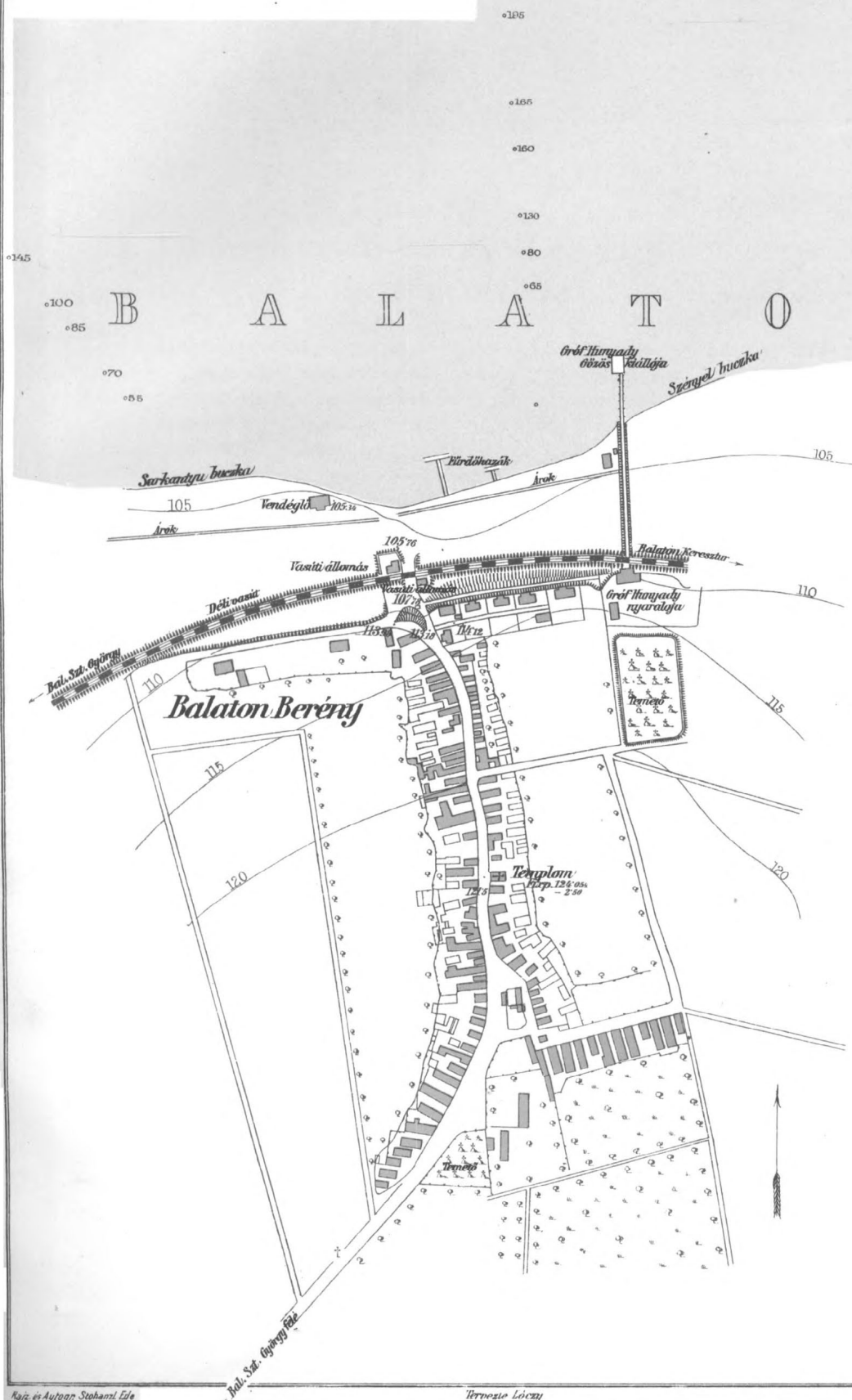
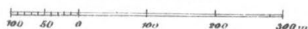
Posta-, vasút helyben, távirda, orvos és gyógyszerár a közeli Balaton-Szent-Györgyön.

Fürdőárak:

egy személy egy fürdésért fizet 16 fillért.

B.-BERÉNY NYARALÓ TELEP

MÉRTÉK 1:10,000

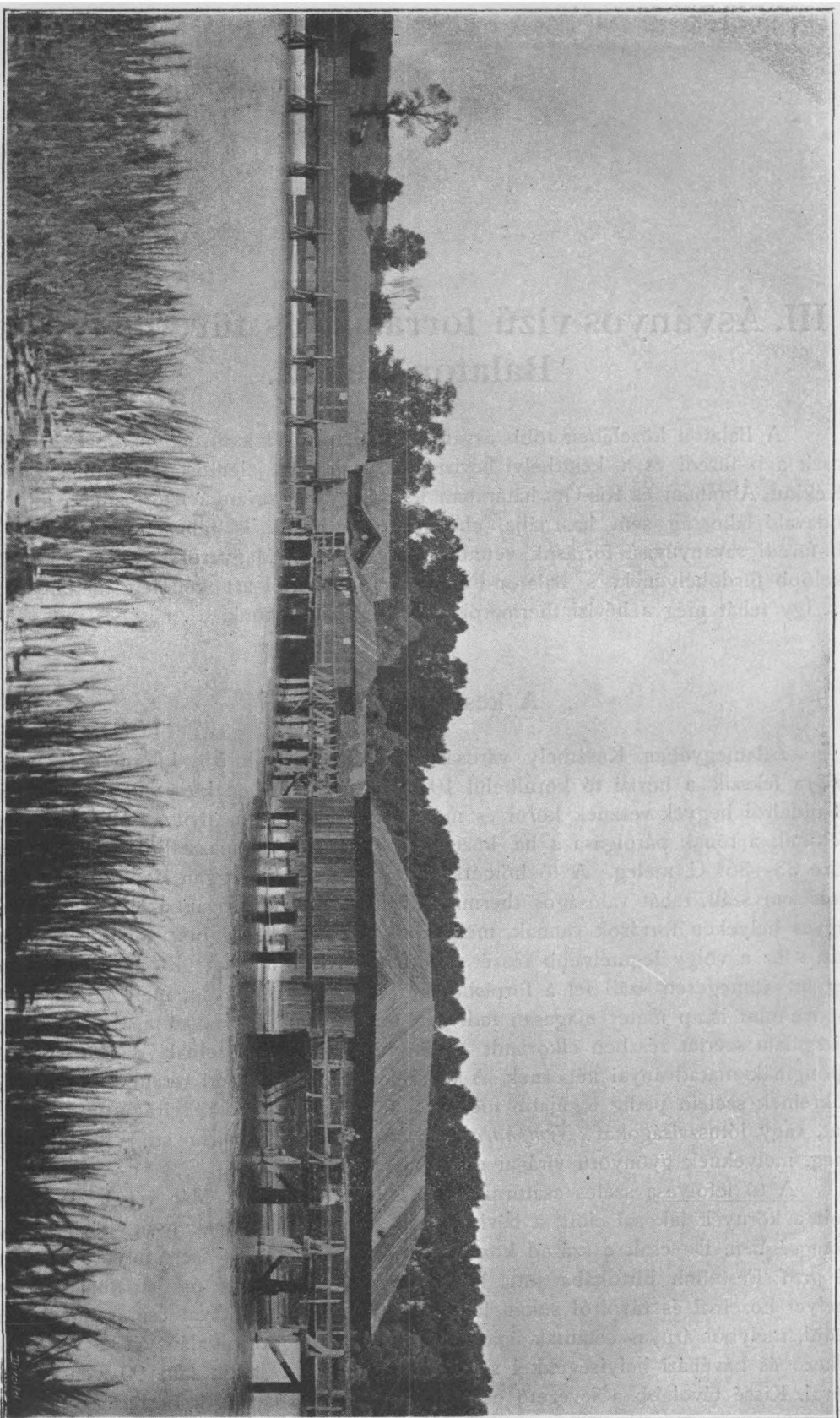
III. Ásványos vizű források és fürdőhelyek a Balaton mellett.

A Balaton közelében több ásványos vizű forrás fakad, melyek közül azonban csak a b.-füredi és a keszthelyi hévizi forrásnak van jelentősége, mert a Zánka, Kékkut, Ábrahám és Kis-Örs határában felbugygyanó savanyúvízforrásokat, míg az odavaló lakosság sem használja, chemiai összetételük is teljesen ismeretlen. A b.-füredi savanyúvízű források vetették meg alapját Magyarország egyik legelőkelőbb fürdőhelyének, s Balaton-Füred ismertetésénél azt kellőleg méltányoltuk is. Így tehát még a hévizi thermáról kell megemlékeznünk.

A keszthelyi Hévíz.

Zalamegyében Keszthely városától északnyugatnak $5\frac{1}{2}$ kilométernyi távolságra fekszik a hévizi tó körülbelül 10 hold kiterjedésben kies völgyben, melyet 3 oldalról hegyek vesznek körül és mely csak délnek van nyitva. Már messziről feltűnik a tónak párolgása s ha közelebből vizsgáljuk, tapasztaljuk, hogy annak vize $33-36^{\circ}$ C. meleg. A tó hőmérséklete télen kisebb ugyan, de 23° C. fok alá sohasem száll, tehát valóságos therma, hévvíz. Láthatjuk továbbá, hogy a tóban egyes helyeken források vannak, melyekből nagy mennyiségben tör fel a meleg víz, s ez a völgy legmélyebb részét elborítva, alkotja a tavat (43. ábra). A vízzel együtt tömegesen száll fel a forrásból korpaszerű síkos anyag, mely azután leülepedve mint iszap méter magasan fedi a tó fenekét, melyet HANKÓ tanárnak előleges vizsgálata szerint részben elkorhadt növényrészek, részben elhalt diatomaceák és spongiliák maradványai képeznek. A tó szélén bőségesen nád terem, a nyílt vizekreinek szélein pedig legújabb időben a fehér-, vörös- és kékvirágú tündérrózsákat, vagy lótuszvirágokat (*Nymphaea thermalis*, *rubra*, *coerulea* stb.) honosították meg, melyeknek gyönyörű virágai díszítik a tavat.

A tó lefolyása széles csatornán a Kis-Balatonba tart. Már régen ismeretes volt a környék lakosai előtt a hévizi tónak s főleg iszapjainak gyógyító ereje sok betegségben. De csak e század közepén, mikor tagosítás és csere folytán az egész tó gróf Festetich birtokába jött, létesített ezen főúr a tó partján fürdőtelepet, melyet közletről és távolról sokan keresnek föl. Jelenleg a tavat csinos liget veszi körül, melyből árnyas sétautak ágaznak ki. A tó nyugoti oldalán áll a vendéglő étkező és kávéházi helyiségekkel s jobbra-balra tőle a lakóházak, 90 vendégszobával. Kissé távolabb a levezető csatorna mellett találhatjuk a kórházat, a mely-

(Erdélyi László fotográfusja után).

43. ábra. A keszthelyi «Hévíz»-fürdő.

ben szegény betegek ingyen kapnak lakást és fürdőt. A fürdőházak a tó közepén épültek fel. Az első osztályú fürdőházhoz a fogadó előtti térről vezet egy hosszú fahíd. Ezen fürdőházban külön a férfiak, külön a hölgyek részére 30—36 öltöző kabin van, melyekből a tükörfürdőbe juthatni, de némely helyt a tükörfürdőből a szabad tóba is van kijárás, úgy hogy az úszni tudók nem szoríttatnak a tükörmedence területére. Némely kabinban lebocsátó készülék is van, melylyel olyan beteget, a ki állni, járni nem tud, a vízbe lebocsáthatják s ismét felhúzzhatják. Az első osztályú fürdőtől megint a második osztályúba fahíd vezet, úgyszintén innen fahídon jutunk a harmadik osztályúba. Végül a szegények számára a kórház közelében a levezető csatornában épült fel a szegények fürdője.

Dr. HELLER FLÓRIÁN bécsi tanár 1857-ik évben. analizálta a keszthelyi-hévízi tó vizét és azt találta, hogy ezer grammban van:

szénsavas mész . . .	0.177 gramm,	kénsavas nátrium . . .	0.112 gramm.
szénsavas vas . . .	0.003 »	kovasav	0.033 »
chlormagnesium . . .	0.124 »	szerves anyag. . . .	0.042 »
chlornatrium	0.039 »	aluminium, manganoxyd	0.001 »
		összesen . . .	0.531 gramm.

Az analysis szerint tehát a hévízi tó a langyos aktrato-thermákhoz tartozik. Javaslati köre azonban nemcsak a langyos hévvizeknek felel meg, de kibővül az iszap használata által. Az iszapot, mely az egész tó fenekét méter magasan fedi, helybelileg is alkalmazzák egyes testrészekre, de főképen a fürdésnél használják, úgy hogy a beteg a tó vizében fürödve sokszor nyakig mintegy beássa magát az iszapba. Igen jó eredménnyel rendelhető a hévízi fürdő csúsz, köszvény ellen, sérülések vagy lobos kórfolyamatok után visszamaradt izzadmányoknál, számos bőrbetegségnél, fekélyeknél, továbbá különféle idegbántalmaknál, főleg idegfájdalmak és bénulások eseteiben.

A hévízi fürdő gróf FESTETICS TASSILLÓ tulajdona. Fürdőorvos dr. HANNY ÖDÖN. Posta helyben. Távirda, vasút, gyógyszertár Keszthelyt.

Gyógy- és zenedíj 10 korona személyenkint, 14 éven aluli gyermekek és cselédek gyógydíjat nem fizetnek.

Fürdőárak:

a legfelső tükörfürdőben zárt fürdőszoba	70 fillér,
» » közönséges szoba	50 »
a középső fürdőben » »	44 »
a legalsó fürdőben » »	40 »

Tartalom.

Előszó	Lap 3
I. Bevezetés	4
II. A balatonparti fürdők és üdülő helyek ismertetése	9
a) Zalamegyei Balatonpart ismertetése	10
Keszthely	10
Meszes-Györök	12
Badacsony	12
Rév-Fülöp	16
Szepezd	16
Balaton-Füred	16
Alsó-Örs	31
b) A veszprémmegyei Balatonpart	31
Almádi	32
Kenese	32
Siófok	34
c) A somogymegyei Balatonpart	40
Zamárdi	41
Balaton-Földvár	42
Szárszó	45
Falu-Szemes	45
Lelle	46
Boglár	46
Fonyód	49
Balaton-Keresztur	51
Balaton-Berény	52
III. Ásványvízű források és fürdőhelyek a Balaton mellett	53
A keszthelyi Hévíz	53